szombat

2006. nyár

•

A Magyar Zsidó
Kulturális Egyesület
folyóirata.
Megjelenik évente tízszer.

•

Szerkesztőbizottság:
Deák Gábor
Hoffman Iván
Itamár Jáoz-Keszt
Kovács András
Seres László
Tatár György
Turán Tamás

Szerkesztőség:
Szántó T. Gábor
(főszerkesztő)
Gadó János, Novák Attila

Deák Andrea
(szerkesztőségi titkár)
Fritz Éva (pénzügyek)

Állandó külső munkatársak:
Csáki Márton, Peremiczky Szilvia,
Szegő Péter, Várnai Pál

•

A megjelenést támogatja:
Amerikai Joint Magyarország
Ronald S. Lauder Alapítvány
Magyarországi Zsidó Örökség
Közalapítvány

Nemzeti Kulturális Alapprogram

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTÉRIUMA

•

A héber és jiddis szavak átírása
a szerzők felfogását tükrözi.

•

Terjeszti a LAPKER Rt.

•

A kéziratok szerkesztése lezárult:
2006. május 15-én.

Címlapfotó:
Bitter Dávid

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
1065 Budapest, Révay u. 16.
Bálint Zsidó Közösségi Ház,
234-es és 235-ös szoba.
Telefon: 311-9214/136, 137
Telefon/fax: (36-1) 311-6665

Lapunk e-mail címe:
info@szombat.org
Címünk az interneten:
http://www.szombat.com

Előfizethető a kiadóhivatalban,
illetve postautalványon
az OTP 11709002-20066703
„Szombat" számú alszámlán.
Lapengedély száma:
III/Kul/174/1989.

HU ISSN 0865-3844

Nyomdai előállítás:
Grafika Press Nyomdaipari Rt.

8. oldal

20. oldal

22. oldal

29. oldal

31. oldal

ÁLLÁSPONT

4 Gadó János
Új kormányok a kerítés két oldalán

4 Novák Attila
Egy választás anatómiája

VILÁG

8 **„Nem vagyok magyar. Nem vagyok szlovák. Nem vagyok zsidó"**
Pozsony zsidóságáról (Szegő Péter)

HAZAI DOLGAINK

12 **Új arcok – új gondolatok 2.**

12 **Szellemileg is „félzsidó" úton próbálunk maradni – interjú Kaposi Dáviddal**

13 **„Zsidó blogger vagyok" – interjú Bitter Brunóval (Csáki Márton)**

15 **Amilyen a közösség, olyan a sajtója**

17 Heller Ágnes
Freud, minden napra

19 Konrád György
Tapintat

20 **Képzeld azt, hogy portugál vagy...**
Interjú Bojár Gáborral, a Graphisoft Rt. alapítójával, elnökével (Salgó Adrienne)

22 **Női szakasz** (Salgó Adrienne)

22 **Válasz nélküli felvetések**
Mazsihisz-közgyűlés (Szegő Péter)

23 **„Dávid-csillagos mezben a Budapest-bajnokságon"**
Interjú Horváth Józseffel (Rick Zsófi)

SZELLEM

25 Kaposi Dávid
Egy elfeledett cionizmus
Ahad Ha-Am kulturális cionizmusa

KULTÚRA

27 Polgár Lea
Ella a plafonon
(regényrészlet)

29 **Amit nem csak a polcra teszünk**
Interjú Kepets Andrással (Csáki Márton)

31 **Berlini irodalmi szalon Budapesten**
(Beszterczey Judit)

33 **Érzelmekről informatívan**
(Menyhért Anna)

Egy választás anatómiája

2006 áprilisában a magyar választásokon olyan helyzet alakult ki, amely alapjaiban változtatta meg a magyar politikai rendszernek ha nem is a felépítését, de stabilizáló erejét. Először győzött egy olyan párt, illetve győztek olyan pártok a választásokon, melyek nemcsak kormányerők voltak, hanem a négyéves ciklusban komoly válságokon mentek keresztül, miniszterelnököt cseréltek, és egyáltalán nem sikertörténetet valósítottak meg. Mi volt ennek a sikernek az oka? – kérdezhetjük, tudván azt, hogy az Európai Unióban szokatlanul magas költségvetési hiányt hagyott maga után a szocialista-liberális kormány. Miért nem tudta a legnagyobb ellenzéki párt megszerezni a választási győzelemhez szükséges mandátumokat?

Elsősorban az ellenzék stratégiája és taktikája miatt. A Fidesz jobboldali gyűjtőpártként funkcionál, de az, aki és ami összekötötte őket, senki és semmi más, mint egy ember, Orbán Viktor akarata. Ez a párt, melyben az önálló platformokat már régen felszámolták, az elmúlt években végletesen centralizált lett, s a győzelem érdekében piramisszerűen felépülő építménnyé magasodott, amely köré védően gyülekeztek a polgári körök szabadcsapatai. Orbántól függnek a kerületi pártigazgatók, a helyi jelöltek, és minden egyes fideszes vezető. Buktathat és felemelhet, minden csupán egyes-egyedül tőle függ. Párhuzamos struktúrát üzemeltet, ha éppen fél valamilyen erőközpont kialakításától, és semmiből előhozott emberekkel semlegesítheti a túlzottan erősnek tekintett riválisoknak. Az újak fő ereje éppen az elnök karizmája közvetítésében rejlik. Ám ha a pártvezető akarata semmilyen ellenállásba nem ütközik, és semmiféle demokratikus döntéshozatal szűrőjén nem megy keresztül, *akkor maga a párt is ki van szolgáltatva a vezető tévedhetetlenségi mítoszának, amely visszafelé hatva a vezetőből támadhatatlan vezért csinál.* E körkörös megerősítést nem oldja fel semmi. A tévedhetetlen vezetőt nem a párt köz-

Új kormányok a kerítés két oldalán

IZRAEL: ÚJ KORMÁNY, ÚJ (ÉS HIÚ) BÉKEREMÉNYEK

(Közép-)európai szemmel nézve nehezen érthető az izraeli választások eredménye: az ország elpusztítását hirdető szervezet jutott hatalomra a palesztinoknál, ugyanezt hirdeti a hetvenmilliós Irán atombombát barkácsoló elnöke – s Izraelben a polgárok alig több mint negyede voksolt a harciasabb Likudra, s a tőle jobbra álló két pártra.

Úgy tűnik, az izraeliek nem csupán a hazájuk születése óta zajló fegyveres konfliktusba fáradtak bele, hanem saját országuk politikájába is: erről tanúskodik minden idők legalacsonyabb részvételi aránya (63 százalék), valamint a semmiből érkező nyugdíjasok pártjának (Gil) hét parlamenti helye, amely nem csekély részben a többi párttól elforduló fiatalabb korosztályok protestszavazataiból állt össze.

A szünet nélküli, fárasztó intenzitással pörgő izraeli politikában minden választáskor felível egy vagy több párt a semmiből, és néhány ciklus elteltével nagy valószínűséggel vissza is hullik ugyanoda. Így például a Sinui (változás), a vallásos establishment visszaszorítását követelő szekuláris párt a választások előtt még tizenöt mandátummal rendelkezett, így a Kneszet harmadik legerősebb pártja volt (!), ám mostanra szétesett és eltűnt, mivel alapítója, Tomy Lapid visszavonult a politikától.

E mostani választáson az első helyet az Ariel Saron által a választások előtt alapított Kadima párt szerezte meg, mely egyetlen programponttal jött létre: egyoldalú kivonulás a Területekről és fallal nyomatékosított különválás. Ha megegyezésre nincs lehetőség a palesztinokkal, akkor húzódjunk a kerítés mögé és felejtsük el, hogy a világon vannak – ekképp lehetne summázni a konfliktusba belefáradt izraeliek érzelmeit.

véleménye, hanem a misztériumjátékokra emlékeztető népgyűlések hitelesítik, éltetik és legitimálják. A Fidesz a nagy győzelemre való tekintettel dolgozott magába számos elemet: a teljes foglalkoztatottságot, a korporativista érdekképviseletet, a klerikalizmus különféle ideológiai válfajait, a sérelmi nemzeti politikát, és szövetségesi politikája legszélén még a szélsőjobb is megjelent. Ez utóbbit persze rendszerint úgy kommentálják a fideszes vezetők, hogy ott is vannak „rendes emberek", és hogy a Fidesznek köszönhető, hogy a szélsőjobboldal nem jutott be a parlamentbe – de azért ne felejtsük el, hogy nem altruizmusról van szó, hanem arról, hogy a párt az egész jobboldalt le akarta fedni, s ehhez szüksége volt a szélsőjobboldali szavazókra is. Még az is lehet, hogy a magyar demokrácia másként nem működhet, de szomorú ez a történet, hiszen az antikommunista szavazótól elváratik, hogy viselje el a felületes antiszemitizmust.

A választási bukásban súlyosan vétkes a párt sztálinista hangvételű nyilvánossága, amely nem a kritikai gondolkodás fóruma, hanem egyoldalú és torz valóságképet „közvetítő" Pravdák tucatjából áll. A homogenizált nyilvánosság nemcsak arra volt „jó", hogy a nem fideszes szavazókat elriassza, hanem a jobboldali törzsszavazókat bezárta a saját nyilvánosság ketrecébe. Hogy milyen is ez a nyilvánosság, arra jó példa, hogy a Magyar Nemzet publicistája (Balavány György) a *Szombat* szerkesztőjét, újságíróit – egyértelműen negatív kontextusban – cionistázta le, csakis azért, hogy láttassa a Hírszerző főszerkesztőjétől, lapunk szerkesztőbizottsági tagjától, Seres Lászlótól és a Political Capitaltól (a Hírszerző tulajdonosa) a Dávid Ibolyáig húzódó hatalmi hálót, hiszen a PC egyik cége dolgozta ki az MDF kampánystratégiáját. A „cionizmus" – a Magyar Nemzet értelmezésében – nem a zsidó állam támogatását jelenti, hanem antiszemita kód, amely éppen a szovjet időkben alakult ki, s a MN újságírója a Fidesz antiszemita szimpatizánsait akarta meggyőzni arról, hogy vigyázzanak, hiszen látható, kik is állnak az MDF mögött. Ez a módszer a Szabad Nép stílusát, világát idézi fel, hiába nevezi magát „antikommunistának" ez az orgánum.

Megbukott a jobboldal harcos antikommunizmusa is. Nemcsak azért, mert ideológiailag a Magyar Szocialista Párt maximum szociáldemokrata jellegű (annak is inkább a jobboldalához tartozik, ha egyáltalán), hanem azért is, mert a Fidesz olyan közszereplőkkel a hátában osztotta kommunistaellenes igéit, mint Pozsgay Imre, Szűrös Mátyás, vagy éppen Csintalan Sándor. Ráadásul, a kommunistákhoz hasonlóan, a Hazafias Népfronthoz hasonló transzmissziós szerveződést hoztak létre, a Nemzeti Konzultációt, melynek az volt a feladata, hogy Orbán Viktor a nagy nyilvánosság előtt „hallgassa meg" a társadalom búját és baját. A Nemzeti Konzultáció a de-

---

Ám mielőtt még ezen kívül más programot is hirdethetett volna, Saront szélütés érte, s utódja, Ehud Olmert a választásig hátralévő időben a párt konszolidációjával volt elfoglalva. A Kadima választási győzelme, s így a mérsékelt középbal koalíció (Kadima, Munkapárt, Sasz, Nyugdíjasok pártja) felállása nagyjából be is határolja a célkitűzéseket: békés elválásra törekvés a palesztinoktól, kicsit kevesebb piac és több állami újraelosztás, kicsit több kedvezmény az ultraortodoxiának.

Gazdasági téren nyilván enyhítenek az előző kormány keményen piacpárti politikáján, mely – mint rendesen – jót tett a gazdaságnak, viszont kiélezte a szociális feszültségeket. (Ez volt Netanjahu és a Likud visszaesésének egyik oka.) A gazdaság kiheverte az intifáda okozta sokkot és újból nekilendült. A Munkapárt élére viszont (nem sokkal a választások előtt) az az Amir Perec került, aki a Hisztadrut szakszervezet vezetőjeként a piaci reformok ádáz ellenfele volt. A marokkói származású Perec pártelnökké választása egyben azt is jelzi, hogy a Munkapárt nyitni próbál a lakosság immár több mint felét kitevő keleti (értsd: nem európai eredetű) zsidóság irányába. Ez a réteg ugyanis – etnikai/nacionalista alapon – mindeddig a Likud biztos hátországát jelentette, míg a Munkapárt, minden szociális érzékenysége ellenére inkább a magasabb státuszú askenáziak voksaira számíthatott.

A szakszervezeti harcokban jeleskedő Amir Perec a kulcsfontosságú védelmi tárcát kapta a kormányban, amihez garantáltan nem ért, viszont ekképp sikeresen távol tartották a gazdasági tárcáktól, tehát szociális követeléseinek gátat emeltek. Az Izraelben kulcsfontosságú kül- és biztonságpolitikában feltehetőleg a másik két kormánypártnak sem lesz nagy befolyása: a Nyugdíjasok Pártja a szociális kérdésekkel van elfoglalva (vezetőjének, Rafi Eitannak külön nyugdíjasügyi tárcát kreáltak), a szefárd zsidók vallásos pártja, a Sasz pedig hagyományosan saját kiterjedt intézményrendszerének (zsinagógák, iskolák, jesivák) tapos ki állami pénzeket. A Sasz ezen kívül a vallásos establishment befolyását igyekszik növelni, ha kormányon van, ám az e téren jelentős belügyi tárcától gondosan távol tartották: a párt vezetője, Elijahu Jisaj a tőle távol álló ipari kereskedelmi és munkaügyi tárca gazdája lett.

A legnagyobb súlyú politikusok olyan tárcák gazdái lettek tehát, ahol nincsenek igazán otthon: Ehud Olmert nyilván így akarja megakadályozni, hogy túl nagy befolyásra tegyenek szert. Ilyen alapon lett közlekedési miniszter Saul Mofaz korábbi védelmi miniszter, aki egész életében katona volt, és így lett külügyminiszter Tzipi Livni, a Kadima új csillaga, akinek szerény külpolitikai tapasztalatait nem lehet egy napon említeni Simon Pereszével. (Utóbbi a szintén újonnan kreált Negev és Galilea Fejlesztési Minisztériumának kulcsával dicsekedhet.)

*

Az intifáda második szakasza kifulladt: az öngyilkos robbantókat távol tartja a biztonsági kerítés; az iszlám fundamentalizmustól megrettent

mokráciában szokatlan szerveződés, csakúgy, mint a polgári körök.

A jobboldal értelmiségi politikája is ehhez hasonlóan tragikusan tévesnek bizonyult. Az 1998-as hibát elkövetve mindenkit ellenségnek és árulónak tekintettek, aki éppen nem a Fidesz hivatalos álláspontját vallotta. Bár a Terror Háza és a XX. Századi Intézet igyekezett olyan konferenciákat tartani, melyeken többféle ízlésű, mentalitású ember is képviseltette magát, ez a szemlélet nem vált általánossá, kizárólag a reprezentatív nyilvánosság számára működtették ezt a fajta „liberalizmust". Ostromlott várhoz hasonlító, zárt mobilizációs és szelekciós csatornájú képzést valósítottak meg, amelynek szűrőjén nyílt és kritikus gondolatok és emberek alig mehettek át. Nem véletlen, hogy a rendkívül színvonalas, jobbközép-konzervatív, de nem pártszerű, hanem éppen dialógusképes Kommentár magazin milyen támadásokat kapott – éppen a Magyar Nemzettől. S az sem véletlen, hogy a Fidesz körüli értelmiség a médiaellenes összesküvés-elméletet tette magáévá akkor, amikor a választási vereségért külső okokat jelölt meg.

Ejtsünk szót a baloldalról is. A Szabad Demokraták Szövetsége azzal politizált, hogy igazából nem tett semmit, csak néha a parlamentben vagy a sajtótájékoztatókon hangzottak el liberális filippikák. Bár voltak és vannak tehetséges, hiteles politikusai, *de mintha egy teljes generációváltás kéne ahhoz, hogy dinamizmusukat visszanyerjék.* A baloldali orientációjú médiával (pl. Klubrádió, ATV) azonosuló szabaddemokrata közönség – bár az MSZP újdonsült vezéréhez csatlakozott – 2006-ban hűségesen szavazott le a liberális pártra. Kis párt lévén pár százezer embert tud megszólítani ma az SZDSZ, amelynek reklámkampánya viszont ötletes volt, és éppen a többiekétől elütő szelídségével tudott hatni szélesebb rétegekre. Nem túl örvendetes azonban, hogy nem a liberális program, hanem leginkább az Orbán Viktortól és a hagyományos magyar jobboldaltól való félelem kovácsolta össze az SZDSZ szavazótáborát, és Mikola István felmérhetetlen segítséget nyújtott ezen érzelmi egység fenntartásához. Az SZDSZ-es minisztériumok vegyes teljesítménnyel működtek, és nem igazán sikerült a társadalomban meghonosítani elképzeléseiket, ráadásul még az eredmények kommunikációjával sem voltak túl sikeresek. A liberálisoknak van okuk a félelemre, hiszen Gyurcsány Ferenc erőt és határozottságot tudott felmutatni, így sok szavazót vont el a kissé enervált SZDSZ-től, melynek választási eredményét a szocialisták átszavazásai is pozitívan módosították.

A Magyar Szocialista Párt viszont – főleg, ami a médiafelületet illeti – nagy átalakuláson ment keresztül. A szerencsétlenkedő Medgyessy Pétert – furcsa és viharos körülmények között – váltotta fel Gyurcsány Ferenc. Az orbáni Fidesz általi kihívásra felnőtt dinamikus pártvezető, aki volt KISZ KB-tagként a rendszerváltást követő „spontán privatizáció" egyik nyertese, megértette az idők szavát. A

---

nyugat nem támogatja a Hamaszt, így nemzetközi téren is enyhül az Izraelre nehezedő nyomás. Az ország lélegzethez jutott, az örökösen békére áhítozó izraeliek máris új csodaszerben, a békés különválásban bíznak, és az ezt meghirdető pártra szavaztak. S amint ez lenni szokott Izraelben, a feszültséggel kevésbé terhes időszakot használják ki az addig jegelt társadalmi, gazdasági reformok keresztülvitelére.

A békét hozó csodaszerben nyilván csalatkozni fognak, mint rendesen: a Hamasz nem a békés egymás mellett élést tűzte zászlajára. Béke nem lesz, csak „békefolyamat", s ez mindaddig így marad, amíg a világ a palesztinok szabadságharcát, nem pedig szabadságát támogatja.

PALESZTIN AUTONÓMIA: FATAH–HAMASZ BELHÁBORÚ?

Május első hetében fegyveres összecsapásokra került sor a demokratikus palesztin választások győztese és vesztese között. Mi történt?

Valóban demokratikus választási procedúra zajlott egy olyan társadalomban, amelyben egyébként a demokrácia alapintézményei sem működnek. A Palesztin Autonómia korábbi vezető ereje, Arafat mozgalma, a Fatah ugyanis állampártként rendezkedett be: mozgalom és államapparátus teljesen összefonódtak. A hatalom átadásának demokratikus mechanizmusa teljesen ismeretlen itt.

Demokratikus választást technikailag viszonylag könnyű lebonyolítani, míg egy társadalom demokratizálását külső nyomással nem lehet megoldani, ha arra belülről nincs hajlandóság. Így aztán a demokratikus választás után patthelyzet alakult ki: a győztes Hamasz felállította kabinetjét, miközben az állami pénz és pozíciók java a Mahmud Abbaszhoz hű emberek kezében van. A kinevezett Hamasz-miniszterek elfoglalták bársonyszékeiket, de a Fatahhoz hű apparátussal nem boldogulnak. A pénzügyminiszter nem rendelkezik az állami pénzek fölött, sőt, még a Hamasz-kormánynak szánt szíriai, iráni adományokhoz sem jut hozzá, mert a nemzetközi bankvilág nem működik együtt vele, és a kezdetleges palesztin bankrendszert is a Fatah-klán ellenőrzi. A külügyminiszter a külügyi apparátussal vesződik és így tovább.

A legnagyobb feszültség persze a fegyveres szervezetek terén érezhető. Mind a két párt (vagy inkább mozgalom) saját fegyveres osztagokkal rendelkezik. Ezek közül a legfontosabb az *Al Aksza Mártírjainak Brigádja* (Fatah), illetve az *Izzadin al Kasszem Brigádok* (Hamasz), melyek izraeliek százainak megölésével bizonyították hűségüket (a legyilkolt palesztin „árulók", homoszexuálisok, riválisok fegyveresek százairól nem beszélve). Ezeken kívül azonban Jasszer Arafat még vagy tucatnyi különböző fegyveres szervezetet hozott létre a Palesztin Autonómia égisze alatt: a harc mindenek előtt ezek felügyeletéért folyik. (Ezek jelentőségét talán érzékelteti egy statisztikai adat: az ezer lakosra jutó fegyveres számát tekintve a palesztinok világelsők.)

Ám a konfliktusban nem csupán a mindenki számára evidens hataloméhség játszik szerepet, hanem a megél-

fideszes zártláncú és meglehetősen irritált Magyarország összehozta és egységesítette a baloldali tábort. A többféle és sokszor egymással sem, vagy nehezen kommunikáló érdekcsoportokból összeálló konglomerátumot egységesítette a győzelem utáni vágy, s most – a győztes választások után – Gyurcsánynak a párton belüli legitimitása kikezdhetetlen. Ráadásul a jobboldali média a társadalom számára is nehezen tudja ezek után kommunikálni a „puccsot", a KISZ-es előéletet és a problémás vagyonszerzést, hiszen a demokratikus voksok többségét a regnáló miniszterelnök úgy gyűjtötte be, hogy jobboldali ellenfele a saját médiafelületén mindennap támadta őt ezek miatt.

Gyurcsány arra is rájött, hogy a szocialista pártot modernizálni kell, és a modern tartalom jegyében – érdekes módon a Fideszhez hasonlatosan – intézetet alapított (Demosz), amelynek célja a blairizmus magyarországi importja és a nyugati középbal ideológiájának terjesztése. A nyugati pr-mintákat teljesen tudatosan használta fel a szocialista párt. Nem véletlen, hogy fiatal arcok jelentek meg a Köztársaság téren, miközben Gyurcsány – a választások második fordulója éjszakáján – 15 millió magyar érdekéről beszélt. Elénekelték a himnuszt, és fenn lengett a magyar lobogó. Úgy tűnik, hogy a tehetséges politikus tanult a jobboldaltól, és *az érzelmi azonosulás számtalan olyan lehetőségét akarja megteremteni, melyet a Fidesz már évek óta sikerrel alkalmaz közönsége egybeforrasztásához. Ha sikerül a nemzeti szelet is kifognia Orbán Viktor vitorlájából, nyert ügye van, de a határon túli magyarokkal fokozottabban kell törődnie.*

Ez mindenképpen előrelépés abban az országban, ahol a jobboldal sikeresen sajátította ki a nemzeti érzést, és ahol ifjú fideszes tinédzserek írják tele az internetes fórumokat és a blogokat azzal, hogy az MSZP „kommunista" és „hazaáruló", az SZDSZ „destruktív buzidrogos", és hogy ők „nem akarnak kommunizmusban élni". Hogy mi is az a „kommunizmus", maguk sem tudják, csak azt, hogy valami nagyon rossz, az idősebb korosztályok csinálták, és a jobboldali média gyakorta elítéli.

Mindenesetre Gyurcsány Ferenc előtt nehéz napok állnak. Nem a saját szavazótáborával, hanem ugyanazon koalíció által okozott államháztartási gondokkal és a szerkezetátalakítással kell foglalkoznia úgy, hogy számtalan érdekcsoportot kell megsértenie, és – ugyanakkor – kiszolgálnia. S úgy tűnik, konszenzusra nehezen képes, összeesküvési elméleteit szabadon alkalmazó ellenzékkel lesz dolga, amely – mint Orbán Viktor bejelentette – társadalmi önvédelmi testületet hoz létre.

„Most csak Magyarország számít" – volt a Fidesz szlogenje a második forduló előtt. Hogy kinek és mennyire, azt a következő hónapok döntik el. Forró év elé nézünk.

Novák Attila

---

hetés is: a Palesztin Autonómia a földkerekség egyetlen országa, melynek költségvetését születése pillanatától fogva túlnyomórészt külföldi adományozók (elsősorban az EU és az Egyesült Államok) fedezik. Ebből fizetik a százhatvanezer állami alkalmazott bérét – és ezen kívül más munkalehetőség a palesztinok számára alig adódik. (A gazdaságot a klánháborúk és a korrupció teljesen megbénítják.) A különböző állami tisztségeket annak idején Arafat rokoni, baráti alapon osztotta el: gyakran épp az egymással rivalizáló klánok kielégítésére kreált tíz-tizenkét főosztályt egy-egy minisztériumban. Aki ebből a körből kimarad, az nyomorog, és nemigen van más választása, mint a Hamasz (és társai) által fenntartott terrorista illetve szociális társintézményekhez fordulni.

Továbbá: a nyugat, amely határozottan keresztülvitte a tiszta választásokat, a hatalomátadás ügyében már korántsem olyan kemény. Nem látják szívesen tényleges hatalmi pozícióban azt a Hamaszt, amely leplezetlenül Izrael elpusztítását tűzte zászlajára. Ezért hangzanak el amerikai és izraeli részről is olyan kijelentések, hogy a Hamasz megkerülésével inkább az elnöki tisztet betöltő Mahmud Abbasszal kívánnak együttműködni. Rajta keresztül kívánják most a palesztinok számára folyósítandó segélyeket célba juttatni, ami gyakorlatilag azt jelenti, hogy az államapparátust Abbasz irányítása alatt szeretnék látni.

A hagyományos pártállami rendszer, a megélhetési kényszer, a klánhűség és a nyugat támogatása tehát egyaránt szerepet játszik abban, hogy a választást elveszítő Fatah a gyakorlatban nem akarja átadni a hatalmat.

A fundamentalista Hamaszt persze nem olyan fából faragták, hogy belenyugodna ebbe a helyzetbe. Párhuzamos hierarchiák kiépítése, maffia típusú leszámolások, befolyásos klánvezérek és hivatalnokok megnyerése, megfélemlítése vagy megvásárlása szerepel a módszerek között, melyekkel ténylegesen is birtokba akarja venni a jog szerint neki járó hatalmat. Így például – miután nem tudja irányítása alá vonni a legerősebb fegyveres csoportot, a nyolcezer fős *„Preventív Biztonsági Szolgálatot"*, melyet a Fatah erős embere, Mohamed Dahlan irányít – létrehozta saját rendőri egységét, egyelőre háromezer fővel. Mindezzel persze tovább nő a fegyveres csoportok száma és tovább militarizálódik a palesztin társadalom.

A két riválisan mozgalom mögött mindezeken túl két világ és világnézet áll. A Fatah Mahmud Abbasz mögött álló része a nyugat támogatását élvezi, mert illendő módon fenntartja a köszönőviszonyt a nyugati értékrenddel. Ebbe a kategóriába tartozik a legtöbb arab ország, melyeknek elnöke/királya igen óvatosan egyensúlyoz a létfontosságú nyugati kapcsolatok és saját fundamentalista tömegei között. A Hamasz viszont a diadalmasan előretörő iszlám fundamentalizmus zászlóvivője, amelyre az arab/iszlám világ nyomorgó milliói tekintenek megváltásra áhítozva. A két riválisan mögött tehát egyaránt százmilliók állnak – emberben és dollárban egyaránt.

Gyarmati János

„Nem vagyok magyar. Nem vagyok szlovák. Nem vagyok zsidó"

Pozsony zsidóságáról

A Budapestről Berlinbe közlekedő gyorsvonaton az indulás utáni pillanatokban a hangszórón magyarul, angolul, németül és csehszlovákul köszöntötték az utasokat. A trianoni Magyarország határának átlépése után nem sokkal – erről részletesebben lásd alább – a hangszóró csehszlovákul, továbbá angolul és németül köszönti az utasokat Párkányban, majd nem sokkal később Érsekújvárott, magyarul még véletlenül sem. Az, hogy a túlnyomó részben magyarlakta Párkány vasútállomásán magyar feliratot egyet sem látok, szintén nem gyengíti Trianonnal szembeni khm, fenntartásaimat.

A Monarchia utolsó, 1910-es népszámlálása szerint országosan az izraeliták 76 százaléka volt magyar anyanyelvű. Ebből, továbbá négy hónappal ezelőtti kassai tapasztalataimból kiindulva azt reméltem, hogy a pozsonyi zsidók túlnyomó többségének magyar az anyanyelve és csak azt a pillanatot várja, midőn az aktuális magyar miniszterelnök fehér lovon, ez azonban nincs így. Figyelmen kívül hagytam, hogy míg 96 éve az akkor 44 211 fős Kassa lakosságának több mint háromnegyede volt magyar és csupán bő egyhetede szlovák, addig az ugyanekkor 78 223 lelket számláló egykori fővárosunkban csupán 40,5 százalék volt a magyarok, viszont 41,9 a németek, s 15 százalék a szlovákok aránya.

Pozsony zsidóságával magyarul kommunikálni tehát kétségkívül nehezebb vállalkozás, mint Kassáéval, de az ügy – most még, néhány évtizedig – általában nem reménytelen. Első interjúalanyommal, Peter Salnerral, a Pozsonyi Zsidó Hitközség ötvenöt éves elnökével tolmács segítségével készítek interjút: ő a szlovákon kívül csak németül, én a magyaron kívül csak angolul tudok.

A PZSH-nak 670 tagja van, felük soá-túlélő, vagyis az átlagéletkor jóval magasabb egy mint egy véletlenszerű pozsonyi merítés esetén. A tagság nagy része nem vallásos: a soá pozsonyi túlélőinek többsége a megsemmisítő táborokból visszatérve elfordult az Örökkévalótól, s a fiatalabb nemzedékeket is a vallástalanság jellemzi inkább. A hitközség tagjai – főleg a fiatalabbak – inkább etnikai zsidókként határozzák meg magukat. A hétköznapi istentiszteleteken kérdéses, hogy kilesz-e a minjan, sábeszkor és az ünnepeken összejön tíz felnőtt zsidó férfi. A hitközség nagy hangsúlyt helyez a szociális munkára: a szociális osztály két alkalmazottja gondoskodik az idős emberekről: például szükség esetén orvoshoz viszi őket, intézi ügyes-bajos dolgaikat, stb.

Ellentétben Prágával és Budapesttel, Pozsonyban a Chabád Lubavicsi Mozgalom a „hivatalos" zsidóság szerves része, olyannyira, hogy a haszid lubavicsiak adják a nagyrészt szekuláris hitközség mindkét rabbiját. Bár vannak vallási viták a hitközségen belül, a közösség nem engedheti meg magának a kettészakadás luxusát, mert akkor sábeszkor sem lenne ki a minjan. Mint Salner úr fogalmaz, a közösségnek el kell fogadnia, hogy a Chabád adja a rabbit, neki meg tudomásul kell vennie a hívők nagy részének szekuláris voltát.

A II. világháború előtt Pozsonynak három zsinagógája és tizenegy imaháza volt. Most a városnak egyetlen zsinagógája van, a régi nagyzsinagógát a szocializmus építésének jegyében a hatvanas években lebontották.

A helyi zsidóság anyanyelve egyre inkább a szlovák és egyre kevésbé a magyar és a német. A jiddis – amely száz éve is szubdomináns volt Pozsonyban – mára gyakorlatilag eltűnt. A háromnyelvűség erősen visszaszorulóban van, a kétnyelvűség (inkább a magyar-szlovák, mint a német-szlovák) még tartja magát. A magát szlováknak és zsidónak valló Salner úr elmondta: Csehországból elszármazott mamája német anyanyelvű volt, de magyarul és szlovákul is jól beszélt, míg az 1894-ben született papája mindhárom nyelvet tökéletesen bírta. Otthon a szülők németül beszéltek egymással, ha azt akarták, hogy a gyerekek ne értsék őket, akik ennek következtében megtanultak németül. Ezek után a szülők – ha valamit titkolni akartak a gyerekek előtt – magyarra váltottak. Salner úr hozzáteszi: mindez abszolút jellegzetes volt a pozsonyi zsidóság körében.

Tolmácsunk, Lőrintzy Valéria szülei a harmincas években ismerték meg egymást. Mamája zsidó volt, papája meg nem, s szüleinek házassága mindkét oldalon hatalmas botrányt okozott, sőt: anyai nagyszülei süvet ültek lányuk házasságának tiszteletére. Bár a Dunaszerdahelyen született Valéria hagyományos zsidó nevelést kapott, telje-

sen vallástalannak – emellett pedig teljesen magyarnak – vallja magát. Szülei 1946-ban nem voltak hajlandóak elszlovákosodni – maga Valéria sem használta soha az -ová asszonynévképzőt – ennek köszönhetően a családot 1946-ban kitelepítették Szekszárdra, majd visszatértek Dunaszerdahelyre. Később – hogy az élet ne legyen egyhangú – Csehországba telepítették ki őket.

„Természetesen" – felel Milos Ziak, a pozsonyi B'nai Brith alapító tagja pár órával később egy belvárosi cukrászdában arra a kérdésemre, hogy a szlovákе az anyanyelve. A magyarul egyáltalán nem tudó, 47 éves Ziak úr azzal büszkélkedhet, hogy 1990 és 1993 között ő volt a Szlozsihisz legfiatalabb elnökségi tagja (Csehszlozsihisz nem létezett, a két tagköztársaság zsidósága két szövetségben tömörült), emellett az egykori, úgynevezett csoportocskaügyben exponálta magát, s lett a Dzurinda-kormány egyik ellenlábasa. Úgy látja: Szófér Mózes, a XVIII–XIX. század fordulójának híres pozsonyi rabbija a legnagyobb ellenlábasa volt a Magyar Birodalom budapesti liberális kormányának, melynek a zsidók asszimilálása, Mózes-hitű magyarként történő egyenjogúsítása volt a célja. Nem álltam le vitatkozni, hogy Szófér Mózes 1839-es halálakor sem Magyar Birodalom, sem magyar kormány, sem Budapest nem létezett még… Ziak úr elismeri: a XIX. században sok felvidéki zsidó tudott magyarul, még az ortodoxok között is, „hiszen létezett a Magyar Birodalom. Ők azért tanultak meg magyarul, amiért mi oroszul". Németül otthon nem tanult meg: a holokauszt után a nyelv kifejezetten ellenjavallt volt a szülei által, azonban kamaszként az Osztrák Televíziót adását nézve – azon keresztül tette be lábát Pozsonyba a kapitalizmus szellemének keze – mégiscsak ragadt rá valami, legalábbis passzívan.

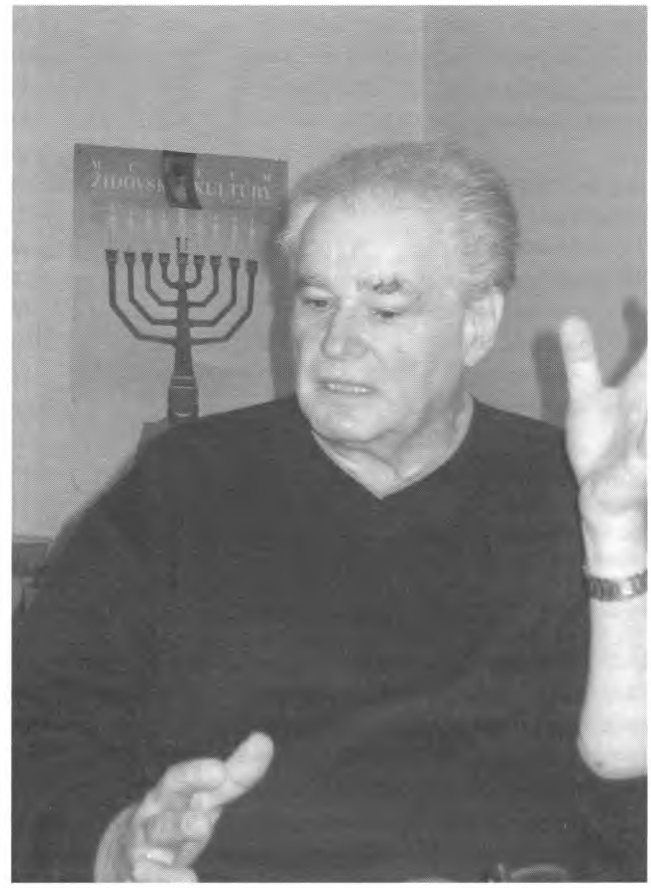

Mestyán Pál, a Zsidó Múzeum igazgatója

Pöstyénben, ahol Ziak úr lakik, alig élnek zsidók: a minjan még a nagy ünnepekkor sem lenne ki, nincs is működő zsinagóga, vagy bármilyen zsidó élet. Hogy milyen hiány van utánpótlásban, mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a 13 éves ifjabb Ziak januári bár-micvája a hitközség első felnőtté avatási szertartása volt 1974 óta.

Milos Ziak azt veti a szemére jó barátjának, Peter Salnernak, hogy az általa vezetett hitközség nagyon elvilágiasodott. Úgy véli: a zsidóság megélésének a vallásin kívül több – népi, kulturális, stb. – módja van, azonban a hitközség maradjon hitközség és ne tegyen úgy, mintha Szlozsike lenne, márpedig – teszi hozzá – jelenleg ez történik. Ziak úr szerint Szófér Mózes városában ez különösen megengedhetetlen. Mindenesetre a Chabád is megkapja a magáét: interjúalanyom szerint a lubavicsiak olyan dolgokat szeretnének a közösség tagjaira ráerőltetni, amelyek teljesen idegenek a szekuláris és a haszid hagyományokkal semmilyen kapcsolatban nem lévő pozsonyi zsidóktól. Péntek este kiderült, hogy mennyire igaza van interjúalanyomnak: az istentiszteleten megjelenő egyetlen nőt az Egyesült Államokból érkezett lubavicsi rabbi, Baruch Myers gondolkodás nélkül elküldte a zsinagógából.

Másnap Mestyán Pál professzort, a Szlovák Nemzeti Múzeum keretein belül működő Zsidó Múzeum igazgatóját

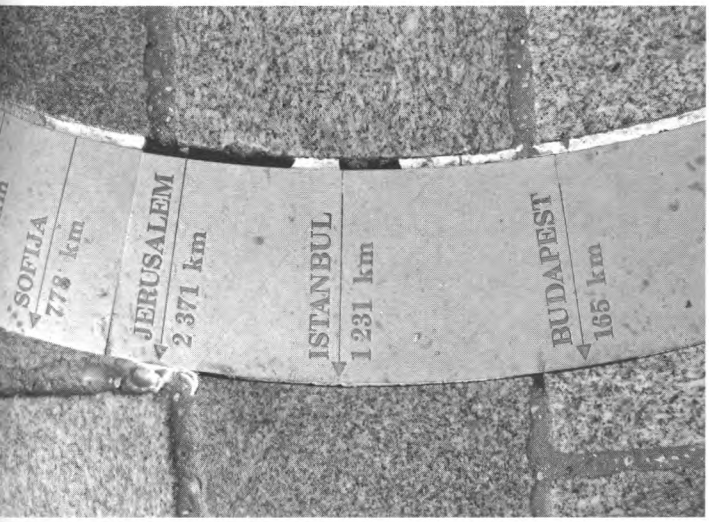

Távolságmutató Pozsony belvárosában

Lubavicsi purim: Baruch Myers rabbi felesége indián fejdísszel

kérdezem. Mestyán úrhoz magyarul szólok, amit ő többé-kevésbé megért, majd szlovákul válaszol, amit tolmács fordít. A Szlovák Nemzeti Múzeum alá hét kisebbségi múzeum tartozik: a magyar, a zsidó, a cseh, az ukrán, a ruszin, a román, és a német. A szemlélet szerint a zsidóság tehát nemzetiség. Az 1993-ban létrehozott Zsidó Múzeumnak szervezetileg a hitközséghez semmi köze, azonban együttműködés van a két szervezet között. A költségvetésből kap – az inflációval nem haladó – költségvetési támogatást, így állandó anyagi problémákkal küzd. A Zsidó Múzeum anyagai nem a Nemzeti Múzeumban, hanem attól külön vannak kiállítva. A múzeum a kiállítások szervezésén kívül könyveket ad ki, a zsidóság életével kapcsolatos régiségeket restaurálnak. Saját épületük, helyiségük nincs, azokat bérlik. Együttműködnek más intézményekkel, többek közt a Magyarországon is jelenlévő Centropával. Ottlétem után pár nappal nyílt kiállításuk Szegeden. A Soá emlékére nyitottak – ingyen megtekinthető – kiállítást Nyitrán. Szintén Nyitrán szándékoznak a közeljövőben létrehozni egy, a holocaust történetét dokumentáló és feldolgozó központot. A sokszor idézett 1910-es népszámlálás szerint a mintegy 16 ezres városnak több mint az egyötöde volt zsidó és itt működött Fölső-Magyarország egyik legfontosabb jesivája. Nyitra zsinagógáját gyönyörűen restaurálták a közelmúltban; zsidók nincsenek persze. Szokás szerint valahogy eltűntek a városból.

Magát megnevezni nem kívánó magyar anyanyelvű beszélgetőpartnerem – nevezzük Andrásnak – még összetettebb azonosságképet mutat: magyarnak nem érzi magát: nem érzi jól magát Magyarországon, ahol – mint fogalmaz –, „egy kicsit máshogy vesznek engem az emberek". Eddig a Magyar Koalíció Pártjára szavazott, de a továbbiakban nem fog, bár ennek miértjéről nem kaptam felvilágosítást. Anyukája nem zsidó, és apukája sem – mondja András –, bár apai nagyszülei azok voltak. Kérdő tekintetemre a magyar anyanyelvű András azt válaszolja: apja semmilyen zsidó nevelést nem kapott. Az, hogy az ember zsidó, nem zsidó, magyar, nem magyar, nem volt otthon kérdés. Csecsemőkorában római katolikusnak keresztelték, de kilépett az egyházból: nem akart annak az egyháznak tagja lenni, amelynek papja volt Josef Tiso. Nagy hokirajongó, s evidens számára: egy szlovák–magyar hokimeccsen Szlovákiának drukkol. Arra a kérdésemre, hogy kijelenti-e magáról, hogy szlovák, határozott nemmel válaszol. „Ön nem magyar, nem szlovák. Zsidó?" „Nem." „Akkor mi?" „Kassai."

Bár nincs se Pészách, se Hosszúnap, se Hanukka, a péntek esti istentiszteleten nem rezeg a léc: két minjan is kilenne. Az átlagéletkort is figyelembe véve azonban kétesélyes, hogy Pozsonyban száz év múlva is élnek-e majd zsidók.

Szegő Péter

*

Szerkesztőségünk ezúton is köszöni Krasztev Péternek, a pozsonyi Magyar Kulturális Intézet igazgatójának és munkatársainak a riport megírásához nyújtott maximális segítségét.

A fenti írás riportsorozatunk része, amelyet az Európai Unióhoz csatlakozott tíz új tagország zsidó közösségeiről készítünk.

Ahol a vacsora is művészet

Kulturális programok
Élőzene
Kerthelység

SPINOZA HÁZ

Spinoza Étterem, Színház és Kávéház
1074 Budapest, Dob u. 15.
T: 413-7489
F: 413-7488
www.spinozahaz.hu
spinozahaz@spinozahaz.hu

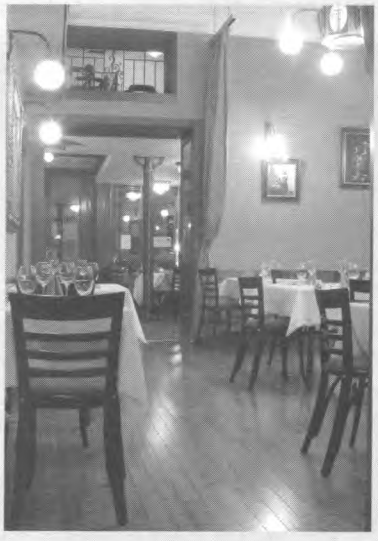

OLVASÓINK ÍRJÁK

FEJLESZTENÜNK KELLENE A HÁZI BETEGGONDOZÁST

Ismeretes, hogy egyedülálló, idős, beteg, mozgásukban korlátozott embereknek létszükséglete a házi beteggondozás, de ennek feltételei gyakran nincsenek biztosítva.

75 éves zsidó férfi ismerősöm nemrég jött ki az Amerikai úti Szeretetkórházból, ahol több mint egy hónapig kezelték különböző bajok, köztük hátsófali szívinfarktus miatt. Minthogy az illető egyedül él, elbocsátásakor a kórház igazgatónője felhívta telefonon a Magyarországi Zsidó Szociális Segély Közalapítványt házi beteggondozás biztosítása végett, és én is többször telefonáltam, teljesen eredménytelenül. A felhozott indoklás: új betegeket már nem tudnak gondozásba venni, csak felírják a nevüket egy várólistára, ahol már többen szerepelnek, túlnyomóan nála idősebbek és betegebbek. Egyébként ajánlották, hogy kérésemmel forduljak az illetékes polgármesteri hivatal gondozási részlegéhez. Onnan küldtek is egy gondozónőt, keddi és pénteki napokon egy-egy órára, de már a második alkalommal megváltunk tőle, mert az egy órából háromnegyed órát élelemvásárlással, egynegyedet pedig adminisztrációval töltött el, úgyhogy tényleges gondozásra nem jutott idő.

Jelenleg tehát az a helyzet, hogy önkormányzati házi beteggondozáshoz hozzá lehet jutni, de olyan kis időre, hogy az semmiképpen nem elég, a Zsidó Szociális Segély Alapítvány pedig elvileg ugyan heti háromszor kétórai gondozást nyújt, de gyakorlatilag csak a már korábban gondozásba vetteknek, az újak pedig várólistára kerülnek, és csak akkor kerülhet rájuk sor, ha valaki a régi gondozottak közül meghal.

Nyilvánvaló, hogy változtatásra van szükség. A házi beteggondozás fejlesztését inkább a saját körünkben, mint az önkormányzatoknál tartom megvalósíthatónak, és a következő megoldásokat képzelem el:

1. A Zsidó Szociális Segély Alapítványt finanszírozó külföldi zsidó szervezetek pótlólag biztosítsanak pénzt a házi beteggondozás fejlesztéséhez is. Bár az utóbbi években csökkenő tendenciát mutat a külföldi hozzájárulás, de arra hivatkozva, hogy életkoruknál fogva főleg a holokauszt-túlélők szorulnak házi beteggondozásra, talán sikerül eredményt elérni.

2. A magyar zsidóság, tehát mi magunk biztosítsuk adományainkkal a fejlesztéshez szükséges pénzt. Ennek megvalósulását a következőképpen gondolom:

a) A Zsidó Szociális Segély Alapítvány kuratóriuma mielőbb tárja pontos adatokkal a zsidó közvélemény elé, hogy 2006-ban mennyi pénz áll rendelkezésére házi beteggondozás finanszírozására, ebből eddig hány beteg gondozására mennyit költött, hány beteg szerepel a várakozólistán, és a gondozási igények teljes kiszolgálásához pótlólag mennyi pénzre lenne szükség 2006-ban. Ezt a gyakorlatot szükség szerint a további években is folytatni lehetne.

b) A pontos adatok birtokában hozzunk létre egy külön alapítványt az általunk kijelölt külön kuratóriummal, és oda folynának be a magyar zsidók által a házi beteggondozás fejlesztéséhez küldött adományok, amelyeket rendszeres időközönként átutalnánk a Zsidó Szociális Segély Alapítvány számlájára. Működésünk eredményéről az év elteltével részletes beszámolót hoznánk nyilvánosságra.

2006. május 12.

Vértes István
1072 Bp., Dob u. 38.

Szeretsz írni? Tehetséges vagy? Mutasd meg a világnak!

Novellapályázat diákoknak

A *Szombat,* a legnagyobb példányszámú zsidó politikai és kulturális folyóirat pályázatot hirdet diákok számára, 14–18 éves korig. A novella témája lehet bármilyen, zsidósággal kapcsolatos élmény (ünnep, utazás, iskola, első alkalom a zsinagógában vagy Izraelben, más személyes vagy családi történet), ami meghatározta az életedet, és amit el szeretnél mondani nekünk, mindenkinek.

Kérjük, az írások terjedelme ne haladja meg az 5000 karaktert. A novellákból a *Szombat* szerkesztősége választja ki a legjobb hármat, s a nyertes eldöntéséhez *Konrád György* segítségét is igénybe fogjuk venni.

Az írásokat a *szerkesztoseg@szombat.org* címre várjuk.

A levél „Tárgy" rovatába kérjük, írjátok oda: Novellapályázat.

I. díj: 20 000 Ft + könyvcsomag, és a pályaművet megjelentetjük a *Szombat* júniusi számában

II. díj: 10 000 Ft + könyvcsomag

III. díj: 5000 Ft + könyvcsomag

Közönségdíj (internetes szavazás alapján): 20 000 Ft, és a pályaművet megjelentetjük a *Szombat* szeptemberi számában.

Beadási határidő: *2006. július 31.*

Szavazni a www.szombat.org oldalon lehet majd, ahol az összes pályamű megtalálható lesz *2006. augusztus 5*-től.

Új arcok – új gondolatok 2.

Szellemileg is „félzsidó" úton próbálunk maradni

Kaposi Dávid huszonhat éves. A szervezett zsidó élettel, ifjúsági szervezetekkel – kivéve a Marom Klubot, amelynek alapító tagja volt – nem került kapcsolatba. Az ELTE-n végzett magyar-pszichológia szakon, jelenleg az angliai Loughborough University ösztöndíjasa, és a Pilpul internetes kulturális újság – „alterzsid weblap" – egyik szerkesztője.

Fotó: Tóth Csilla

– Hogyan kezdett el érdeklődni a zsidó kultúra iránt?

– Sehogyan sem *kezdtem*. Húszévesen kint jártam New Yorkban, ahol szobatársam, egy francia zsidó fiú a könyveimet nézegetve megkérdezte, zsidó vagyok-e. Persze valamennyire már érdekelhetett a dolog, mert – főleg Arendt írásának köszönhetően – az Eichmann-perről írtam a szakdolgozatomat, és a könyveim közt ennek megfelelően elég sok hasonló témájú akadt. A lényeg, hogy a fiú tovább kérdezősködött, vallásos vagyok-e, beszélek-e héberül, jártam-e már zsinagógában, mire én csak az asszimilációról, a vallásellenes politikai rendszerről, meg holmi „MTK-identitásról" tudtam hablatyolni. Nem ítélkezett, de a végére már én is furcsán tekintettem magamra, logikusnak tartottam a kérdéseit. Miután hazajöttem, elkeveredtem a Maromba, előadásokat hallgattam, és szép lassan intellektuális problémává vált számomra a zsidóság. Némi túlzással ez a banális történet adta meg a döntő lökést.

– A formális zsidó létet, akár a reformgyülekezeteket, sosem érezte vonzónak?

– Nem, sőt, amikor a Pilpulon megjelent egy cikk, ami a Mazsihisz nemzetiségi ügyben kifejtett véleményére reflektált, több szerzőnk meglepődött, miért kell ilyen kérdésekkel foglalkoznunk. Persze a zsidó közéletről mi is véleményt nyilvánítunk, pontosabban azt érzem problémának, miért nem foglalkoztat ez minket igazán. Az anyagi, hatalmi ügyek számomra érdektelenek, mint mondtam, nekem a zsidóság elsősorban intellektuális kihívást jelent, a Mazsihisz pedig nem az. Ami bizonyos mértékig minket is érint, hogy milyen zsidóságképet közvetít a Mazsihisz a magyar zsidóság és a nem zsidók felé.

– Valamiféle szellemi folytonosság fenntartására mégiscsak törekednek, nem?

– A hivatalos zsidó lét utánpótlásaként semmiképpen sem. Fordításainkkal, provokatív témáinkkal, hangvételünkkel inkább egy szellemi űrt szeretnénk kitölteni. Erre utal a „félzsidó vallási lap" meghatározás is: miközben ez egy vallásilag nem létező kategória – ha jól tudom, még reformkörökben sem –, addig szociológiailag egy rendkívül releváns réteg.

– A Pilpul internetes magazin öt hónapja működik. Kinek az ötlete volt, kik vesznek részt benne?

– Tavaly kezdtem el gondolkodni rajta, de a megvalósításhoz az én halogató bölcsészmentalitásommal szemben szükség volt Patkós Balázs gyakorlatiasságára. A fordításokat – külföldön régóta evidenciaként kezelt szövegekről, mára klasszikus zsidó teoretikusok írásairól van szó – főleg Csillag Gábor antropológus készíti, míg Sturovics Andi, aki hebraisztika szakon végzett és többek között Jeruzsálemben is tanult, a hetiszakasz-kommentárokat szerkeszti, írja. Mostanra már eléggé kibővült a szerzőgárdánk.

– Mennyi pénzt igényel egy internetes magazin fenntartása?

– Nonprofit alapon működünk, a szerkesztők egy fillért sem kapnak. Több helyre is adtunk be pályázatokat, hogy a szerzőket továbbra is tudjuk fizetni, de nem ártana egy olvasószerkesztő, illusztrátor sem. Eddig a Pincus Alapítványtól kaptunk jelentősebb támogatást.

– Mit tudnak a közönségről?

– Néhány biztató üzeneten és egy-két önjelölt Tóra-szakértő levelén kívül még nem érkezett komolyabb visszajelzés. Eddig több mint hatezer gépről kapcsolódtak, de bízunk abban, hogy minél heterogénebb olvasótáborral rendelkezünk. Szellemileg is „félzsidó" úton próbálunk maradni: a legnagyobb kérdés, miként lehet a parti-

kuláris zsidó szempontokat az általános kihívásokkal összhangba hozni. Nem etnikai alapon akarunk szerveződni, azt szeretnénk, ha a Pilpul minden magyarul olvasó ember számára szellemi izgalmat kínálna. Rengeteg minket érintő szellemi áramlat – a globálkritikai mozgalmak, a környezetvédelem, a globális felmelegedés, a feminizmus –, nem specifikusan zsidó probléma van a világban – néhányuknak még zsidó vetülete is csak bajosan definiálható –, amelyről beszélnünk kell. Ebben a fajta progresszióban egyelőre elég gyengék vagyunk, a „zsidó karakter" mint olyan egyelőre túlsúlyban van.

– Az említett mozgalmak egyféle politikai irányt sugallnak.

– Feltételezem, szerzőink többsége baloldali, de természetesen nem rokonszenvezünk feltétlenül mindegyik fent említett irányzattal. Körbe kellene járni például a zsidóság–konzervativizmus témakört is, de ilyen írásokhoz érthető módon nehezebb hozzájutni, ha az ember történetesen baloldali. A cél a pluralizmus, bár gondolom, mindenki ezt állítja magáról.

– A jövőt illetően felmerült már a hagyományos, nyomtatott kiadás terve?

– Nem. Részben praktikus, részben elvi okokból: ne vágják ki a fákat..., ám az internetes média már nem pótlék, hanem önálló minőséget képvisel, amelynek lehetőségeit még felmérni sem tudjuk.

„Zsidó blogger vagyok"

Bitter Brunó („Shadai") huszonkilenc éves, szociológus végzettségű marketingkutató, webdesigner, blogger. Élt New Yorkban, tanult a Héber és az Utrecht Egyetemen, és évek óta ír különféle internetes naplókba; másfél éve indította el a judapest.org blogot (www.judapest.org), az első teljesen független alternatív zsidó kezdeményezést.

– Kicsoda Shadai? És kicsoda Bitter Brunó?

– Ha online vagyok, akkor Shadainak hívnak, zsidó blogger vagyok. Közel másfél éve írom bejegyzéseimet többedmagammal a judapest.org blogon.[1] Bejegyzéseim többsége zsidó popkultúráról, posztmodern „identitáspolitikákról", alternatív és radikális zsidó kezdeményezésekről, izraeli nyilvános és utcai művészetről szólnak. Offline Bitter Brunó a nevem, marketing- és piackutatással foglalkozom egy kvalitatív kutatásokra specializálódott cégnél. Budapesten élek, az Újlipótváros lokálpatriótájaként – amiről egy másik közösségi blogot vezetek, www.ujlipotvaros.hu címen.

– Sok helyen éltél a világban. Milyen tapasztalatok bizonyultak meghatározónak a blogírás elkezdéséhez?

– A külföldi hatások közül New York, Jeruzsálem és Utrecht is az inspiráció forrásai voltak számomra – ezeken a helyeken éltem hosszabb ideig. Amerikától mindenekelőtt a valódi civil kurázsit, a bátor és autonóm civilséget tanultam el – valószínűleg zsigeri szinten, hiszen ott még kiskamaszként éltem. Manhattan kulturális pezsgése is nyilván hatott rám: a „New York-i underground" szcéna olyan figurái, mint Frank London, Steve Bernstein vagy Lou Reed a blogon is rendszeresen visszaköszönnek a bejegyzésekben. John Zorn „radikális zsidó kultúra" koncepciója kifejezetten nagy hatást gyakorolt rám már tizennégy évesen is. New York szerintem mindig is a kulturális és társadalmi progresszió melegágya volt, ahol speciálisan keverednek egymással a legkülönbözőbb egyének és csoportok kísérletező tevékenységei. Ez példaként lebeg előttem bloggerként is, jó lenne ilyen szellemiségű platformot teremteni. Jeruzsálem aztán a személyes zsidó reneszánszom fontos állomása volt: én itt éltem meg először releváns tapasztalásként a zsidó vallást és hagyományt. De Izraelben roppant izgalmas volt a kortárs zsidó kultúra különös „hibridizációját" is látni, például azt, ahogyan bizonyos távol-keleti spirituális elemek ötvöződnek a zsidó hagyományokkal egyes kibucokban, vagy olyan fesztiválokon, mint a Boombamela. Végül Utrecht: ez a holland egyetemi város az internetes érdeklődésem bölcsője lett. Itt „esett le" nekem az, hogy az akkor még csak pár éve létező világháló nem csupán egy új technológia, hanem egy olyan fejlemény az emberek közötti kommunikációban, amelynek az implikációit aligha lehet lebecsülni.

– A blogok hogyan viszonyulnak ehhez a fejleményhez?

– A blogok teljesítik be a web „ígéretét", az új médium igazi potenciálját: ezek a részvételre épülő oldalak valódi közösségi élményt nyújtanak, felhasználó-központúak, hitelesek, alulról jövő ötleteket, kezdeményezéseket valósítanak meg. A felhasználók aktív részvételéről, „hatalmáról" szól az egész dolog. A tartalmak – technikai értelemben mindenképpen – rendkívül egyszerűen létrehozhatók, nincsenek ugyanis sem technikai, sem bürokratikus akadályok. A tartalmak apró lépésekben, folyamatosan bővülnek, és persze minden rögtön kereshető, megosztható, „mixelhető". Az elmúlt pár évben rengeteg új, izgalmas technológia született, amely mindezt elősegítette: ilyen például az RSS feed, a címkék, a CSS, az AJAX, a wikik, a podcastek, vagy az olyan online tartalomkezelő rendszerek, mint a WordPress vagy a Blogspot.[2] Mi sze-

retjük ezeket a technológiákat, és nagy részüket használjuk is. Úgy éreztük, hogy a hazai zsidó internetes „tartalomszolgáltatók" nem értik ezeket a változásokat, és úgy gondoltuk, lehet ezt sokkal jobban is csinálni. A mi kiindulási alapunk tehát már ez a fajta igazi „részvételi média" volt, amit manapság blogoszférának vagy „web 2.0"-nak is neveznek. Egyben szerintem azt is bizonyítjuk, hogy minden anyagi és infrastrukturális háttér nélkül is lehet sikeresen működni, hiszen képesek vagyunk felénk irányítani sok olvasó figyelmét.

– A judapest.org blogot te indítottad el, de hangsúlyozod, hogy nem egyedül csinálod. Mondanál néhány szót a társaidról?

– Igen, mi egy valódi közösségi oldal vagyunk, több szerző közös munkája adja a tartalmat. Nem „one man show" jellegű a projekt – szerencsére. Mostanában négy-öt aktív blogger van, az elmúlt másfél évben pedig úgy egy tucat ember írt összesen az oldalra. Néhányukkal régóta kapcsolatban voltam, van, akit gyerekkorom óta ismerek, másokat viszont szinte teljesen a blogon keresztül ismertem meg. A legfiatalabb „judapest-blogger" 22, a legidősebb 31 éves; a csapatunkat nagyjából fele arányban lányok alkotják. Van köztünk anarcho-kapitalista business punk, lubavicsi japánfilmszakértő, orvosból lett író, könyvelő, életművész-gyakornok és városi bringás pszichológus. Időnként szervezünk közös programokat, van belső levelezési listánk, valamint egy saját „közösségi szerverünk" is. Ez utóbbit egyébként egy lelkes olvasónk felajánlása nyomán kezdhettük el használni.

– A vallás mennyire van jelen az életetekben?

– Ebben a tekintetben sem homogén a judapest blogger csapat. Van köztünk „somer sabesz" chabadnyik és antiklerikális libertáriánus egyaránt. Az én bejegyzéseim alapján egy modern ortodox barátom azt mondta rám egyszer, hogy én egy „l'art pour l'art zsidó" vagyok – ez viccesen hangzik, de persze ettől még igaz is. Ezekkel a vallási címkékkel nem tudok igazán mit kezdeni, de szerintem a legtöbb mai fiatal így van ezzel: identitásunk túlságosan is fragmentált ehhez. Ebből a szempontból az egész judapest.org projekt egyfajta kísérlet e töredezett identitások teljes dekonstrukciójára. Ez komolyan hangzik, de valójában nagy móka, amikor előcitáljuk Ron Jeremyt, Ali G-t vagy Matisyahut, és minden mintha a helyére kerülne – ha csak egy pillanatra is.

– Milyen jövő áll egy efféle szerveződés előtt, mivé nőheti ki magát a judapest.org?

– Érzékelhetően van igény arra, hogy túllépve a „virtualitáson", kezdjünk el szervezni különböző programokat, például beszélgetéseket, mozizásokat, bulikat, koncerteket. Erre talán már az idén nyáron sor kerülhet, de ezeket is csak egyfajta félspontán szerveződéseknek tudjuk elképzelni, mert nem kívánunk „hivatalos szervezetté" válni. Az elsődleges feladat persze a további együttműködések kialakítása, új emberek bevonzása, ennek az újfajta blogíró-olvasó viszonynak az alakítása kreatív irányokba.

– Mit lehet tudni az olvasókról, milyen közösség áll a blog mögött?

– Mostanában napi két-háromszáz egyedi látogatója (unique visitor) van a blognak, ami szerintünk egész jó olvasottság, a „nobudget" körülményeket tekintve. Illetve ez „hallgatottság" részben, mert sokan kifejezetten a judapest blográdió miatt jönnek az oldalra, ahol valóban olyan zenék szólnak, amilyeneket máshol nem nagyon találni itthon (izraeli rap, hászid reggae, New Nork-i jazz undeground). Az olvasók között vannak zsidók és nem zsidók, és más hazai zsidó oldalakhoz viszonyítva szerintem sokkal több az olyan olvasó, akik nem kapcsolódnak semmilyen hivatalos zsidó szervezethez. Tőlük elég sok levelet is kapunk a legkülönbözőbb kérdésekkel. Az olvasók nagyobb része persze a „blogoszférából" érkezik, ebből fakadóan fiatalok, akiknek már az internet az elsődleges és legfontosabb médiuma. Már gondoltam egyébként arra, hogy ha már médiakutatással foglalkozom „civilben", lehet, hogy kéne egy jó kis olvasószociológiai felmérést készíteni a blogról.

– Ha jól tudom, egyes külföldi blogok megélnek pusztán a hirdetésekből.

– Ez valóban igaz, egy ideje pár zsidó témájú blog is elérte azt a „kritikus olvasói tömeget", ahol már életképes egy hirdetéseken alapuló üzleti modell. Az általunk példaként tisztelt Jewschool.com vagy Jewlicious.com például már itt tart – de ezeket a „megablogokat" már csak a nyelvi penetráció miatt sem lehet összevetni mondjuk a mi oldalunkkal.

– Ezeké az önszerveződő közösségeké a jövő?

– Szerintem igen! Látható, hogy az alulról építkező, civil kurázsin és civil lelkesedésen alapuló kezdeményezések és szerveződések sikeresek – a zsidó szcénában és a tágabb társadalmi környezetben is. Cím: http://www.judapest.org

Az interjúkat
Csáki Márton készítette

[1] A Merriam-Webster szerint a blog szó 2004-ben az év szava lett (erre kerestek rá legtöbben az oldalukon). 2005-ben a nyomtatott szótárukba is felvették a kifejezést: BLOG főnév, a weblog rövidítése (1999): olyan honlap, amely online személyes újságot tartalmaz az írója által közrebocsátott véleményekkel, hozzászólásokkal és hiperlinkekkel. További információk: http://hu.wikipedia.org/wiki/Weblog, http://mediablog.hvg.hu.

[2] Ezekről a technológiákról lásd: http://hu.wikipedia.org/wiki/weblog.

ZSIDÓ HONFITÁRSAINK!

Páratlan történelmi lehetőség nyílott arra, hogy új formák között erősítsük identitásunkat. Támogassa Ön is aláírásával kezdeményezésünket, a magyarországi zsidó nemzeti kisebbség parlamenti elismertetését!

Aláírás: június 3-tól július 1-jéig minden kedden és csütörtökön 18 órától 20 óráig az Újlipótvárosi Klubgalériában (Budapest XIII. ker., Tátra u. –Radnóti Miklós u. sarok)

Társaság a Magyarországi Zsidó Kisebbségért
Részletek és kapcsolatfelvétel: www.zsidokisebbseg.com

Amilyen a közösség, olyan a sajtója

Zsidó közösségi újságírásról rendezett nemzetközi szakmai szimpóziumot a Joint és a Buncher program Budapesten, a Bálint-házban, április első hetében.

A tucatnyi, főként középeurópai országokból érkezett szerkesztő és újságíró előadásokat hallgatott illetve vitatkozott arról, lehetséges-e a média működési elveihez képest sajátos, közösségi újságírás, ki tekinthető a közönségüknek, illetve közösségszervező erő-e a média, vagy csupán „az informáltak közösségét" hozza létre.

*

Diego Ornique vezetésével érdekes panelbeszélgetés zajlott le a zsidó közösségi újságírás szerepéről. A dinamikus dél-amerikai nonprofitszakember által irányított beszélgetés során (az elején mindenkinek egy kérdőívet kellett kitöltenie) éles vita alakult ki a közösségi sajtó mibenlétéről. A résztvevők két nagy csoportra oszlottak, a demokráciaexportra szorulókra és azokra, akik már átestek ezen a folyamaton. Többen beismerték, hogy orgánumuk fő célja a helyi hitközség vezetői tevékenységének bemutatása. Mások izraeli híreket kommentálnak – a helyi közösség számára. Az egyik szerb zsidó lap újságírója, aki egyébként társadalmi munkában végzi feladatát (egy ingyenes lapnál) azt nem értette, miért van szükség arra, hogy egyáltalán pénzért árusítsák a lapot. Diego, Marina Goutman és Mircea

Fotó: Tóth Csilla

„Nem a közösség ellensége az, aki kritizál" – Winston Pickett előadása

Cernov, a Buncher program, illetve a Joint munkatársai gyakran próbálták megvilágítani a kérdéseket, különbséget téve a „visszacsatolás" és a „siker" között, amelyet nem túl sokan értettek meg. Többen fel is háborodtak a bármiféle profizmust firtató kérdéseken.

*

Szántó T. Gábor, lapunk főszerkesztője előadásában szélesebb, kulturális perspektívába ágyazta a konferencia kérdésfelvetését: *hol és hogyan találkozik közösség és sajtója?* A zsidó közösség terminust a legszélesebb értelemben használta, s azokat a sajátos akadályokat vette sorra, amelyek a zsidó médiát és kultúrát béklyózzák. Öt ilyen tényezőt jelölt meg. A hagyományra hivatkozó, de inkább a traumákon, illetve a közösségi vezetők személyes hatalmi érdekein alapuló *zsidó tabuképzést,* amely a konfliktusokat szeretné szőnyeg alá söpörni. A *liberális álláspontot,* amely kétségbe vonja a hagyományos zsidó értékrendet, egészében véve a zsidó partikularitást, és a zsidóság helyét emberjogi és kisebbségvédő alapon, pusztán egy antifasiszta egységfronton belül jelöli ki, gyakorta kritizálva Izraelt is. A *konzervatív-nacionalista* álláspontot, mely szívesen látja a zsidó médiát mint a zsidó önkritika megtestesítőjét, de nehezen viseli a nacionalizmus és a konzervativizmus kritikáját. A *posztmodern mentalitást,* amely a fiatal zsidó nemzedék körében a közösséget, a hagyományt nem divatos értékekként tételezi, s mely bár változóban van, a nyílt kritika és főleg a politikai cselekvés – részben a közösségben szerepet vállalók egzisztenciális függése miatt, részben a tekintélytisztelet és a holokausztraumák következtében – még nem jellemző. Utolsóként a *személyes, művészi* korlátot elemezte, amely a „zsidó közösségi kultúrateremtés" és a „pozitív gondolkodás" elvárásával szemben a szabad véleménynyilvánítást és az autonóm cselekvést igényli, s nem nélkülözheti a személyességet és a tragikum ábrázolását.

Kaposi Dávid, a www.pilpul.net főszerkesztője a „zsidó közösség" és a

„közösségi újságírás" fogalmait igyekezett problematizálni. Az előadó amellett érvelt, hogy az ismert (kelet-)európai valóságot figyelembe véve nemcsak nehéz a „zsidó közösség" homogén kategóriájára apellálni, hanem kifejezetten kontraproduktívnak is tűnik.

Röviden, a zsidó „közösség" és a zsidó média nem egy kosárlabdacsapat és szurkolótábora, valamint nem is e közösség szurkolói magazinja. Ez egyfelől ugyan azt jelenti, hogy 2000 példányszámos cirkulációra esélye sincs, másfelől azonban azt is, hogy potenciális olvasótábora egy csarnok négy falán túlmutat. Bölcsessége elvben bárkit megérinthet. Egy elképzelt homogén, s így jobbára zárt közösség ugyanis talán homogén, ám mindenféleképpen zárt diskurzust, tartalmat fog létrehozni. Ez a kosárcsapat-diskurzus így nem tud és nem is tudhat bármifajta, e zártságon túli és túlmutató problémákat megszólítani, mint ahogy magának a közösségnek is csak egy zárt és jobbára problémamentes identitást nyújthat. A posztmodern zsidó létre eminensen jellemző fragmentáltság és heterogenitás így nemhogy hátrány volna, de kifejezetten előnyösnek is mondható, hisz különösen jó alkalmat nyújthat ahhoz, hogy egy töredezett hagyomány és heterogén „identitáscafatok" szempontjából adjon újabb és újabb leírásokat a körülöttünk lévő világról – csakúgy, mint önmagunkról: zsidókról és nem zsidókról.

*

Gadó János, lapunk szerkesztője az *Oknyomozó újságírás a zsidó sajtóban* címmel tartott előadást, amelynek során a *Szombat* néhány fontosabb riportját idézte föl (*Hamis számlák a hitközségen; Holocaust Múzeum; Különös választás Debrecenben*). Röviden összefoglalta az ügyeket, a *Szombat* erőfeszítéseit és nehézségeit. A demokratikus sajtó kontrollja ötvenszázalékos hatékonysággal működik a magyar zsidó közösségben – állapította meg: senki nem tudja megakadályozni, hogy a komoly problémákról, kifogásolható eljárásokról, visszaélésekről írjon a *Szombat,* a cikk megjelenése után azonban nem történik semmi. Ennek hallatán a hallgatóságból egyesek kétségbe vonták a tényfeltáró riportok értelmét: egy idős bukaresti (magyar anyanyelvű) férfi úgy vélte, ebben az esetben a riportok csak az antiszemiták malmára hajtják a vizet.

A következő előadáson Winston Pickett, a londoni Institute for Jewish Policy Research egyik vezetője a Tórából vett példákkal igyekezett megvilágítani, miért nem a közösség ellensége az, aki kedvezőtlen tényeket tár fel a közösségről.

*

Mircea Cernov, az Amerikai Joint Magyarország igazgatóhelyettese *Az újság mint közösségi projekt* címmel tartott szemináriumot a részvevőknek. Érdekes megközelítéssel egy táblázatba írta fel a demokratikus jogállam legfontosabb ismérveit, majd átadta a résztvevőknek azzal, hogy fogalmazzák át és írják a táblázatba ezen ismérveket úgy, ahogy a zsidó közösségen belül kell(ene) működniük. A zsidó sajtónak ezen értékek megvalósítása érdekében kellene dolgoznia – amely konklúzióval a résztvevők vitatkoztak. Kifejtették, hogy kicsiny közösségekben, ahol az elnök (vagy annak rokona, ismerőse, beosztottja stb.) a helyi zsidó lap szerkesztője, a nyilvános kritika a legközelebbi ismerőst, rokont vagy főnököt éri, s így nehéz helyzetbe hozná mindnyájukat. (Egy észtországi résztvevő arra is utalt, hogy ilyen helyzetből már verekedés is kerekedett.)

*

A Joint magyarországi igazgatója, Jorge Diener vázolta fel a hallgatóknak az európai zsidóság mai helyzetét. Szerinte az európai zsidóságot a holokauszt emléke, Izrael állam megszületése, illetve a kommunizmus világa, az arra való reflexió jellemzi. Régi struktúrában működik ez a zsidóság, miközben a modern Európában a mobilitás, a vállalkozó kedv a jellemző. Az Európai Unió világa jóval fejlettebb, mint a zsidó közösségeké, amelyekre egyébként is jellemző az, hogy egyre kevesebb zsidó vesz részt a működésükben. E közösségek – bár nem mindenhol – függenek az adott államoktól, melyek (a holokauszt miatti bűntudatuk miatt) támogatják a zsidóságot. Ez „tehén-tej" kapcsolat, melynek egyébként nemsokára vége lesz, és az illető közösségeknek az önellátásra kell majd berendezkedniük.

Az egyik litván hozzászóló kritizálta a Joint magatartását, hiszen ő azért jött ide, hogy „megtudja, mit csináljon mint újságíró", így nem volt hasznosítható számára az összejövetel. Egy másik litván hozzászóló az EU összeomlását jósolta meg, illetve arról beszélt, hogy Európa Eurábia lesz, nagy muszlim bevándorló tömegekkel. Jorge Diener és Mircea Cernov szerint az ilyen viták a zsidóság reprezentatív szerveinek a feladatai, de ha általában részt is vesznek bennük, az a kérdés, hogy a zsidó értékeket mennyire képviselik. A pénzhiányra panaszkodó egyik résztvevő felvetésére válaszolva Mircea Cernov kijelentette, hogy nem függő viszonyra, hanem partneri együttműködésre szerződik a Joint.

One World...

The Jerusalem Report gives you what no other magazine offers: a penetrating firsthand look behind the local, national and international headlines in the dynamic Jewish World.

We connect you to a shared experience.
We connect you to your world.

...Just Pages Apart

Subscription Information at:
The Jerusalem Report, P.O. Box 1805, Jerusalem 91017 Israel
E-mail: jsubs@jreport.co.il Website: http://www.jrep.com
Tel.: 1-800-574-574 Fax: 972-3-5613699

HELLER ÁGNES

Freud, minden napra

Megszoktuk, hogy évfordulókon emlékezzünk.* Ilyenkor eszünkbe jut egy halott, aki valamikor a politikában vagy a kultúrában kitüntető szerepet játszott, s akiről a nagyközönség, ha nem is a szakértő, azóta elfeledkezett. Freud nem tartozik ezek közé a halottak közé. Művével együtt neve is beépült az úgynevezett nyugati kultúrába, mindennapjainkba. Freud sikerszerző volt és maradt. Nem azért maradt az, mert manapság „igaznak", tudományosan megalapozottnak fogadnák el elméleteit. Egyesek elfogadják, mások nem, egyesek valamit elfogadnak közülük, míg másokat nem. De akár barátról, akár ellenfélről beszélünk, Freud nem megkerülhető. A barát őt védi, az ellenfél őt „javítja ki", a filozófus, mint például Michel Foucault, az ő jelentőségének forrását és társadalmi funkcióját elemzi.

Freud saját elméleteit szigorúan tudományos, empirikusan megalapozott hipotéziseknek tekintette. Az a tény azonban, hogy a legtöbb közülük minden cáfolat és ellenbizonyíték ellenére megtartotta frissességét és érdekességét, hogy könyvei ma is olvashatók, mi több olvasottak, arra késztet, hogy inkább filozófusnak tekintsem. A filozófiai munkák, szemben a tudományos művekkel, ugyanis nem cáfolhatók, pontosabban szólva a cáfolat nem tesz kárt bennünk. Arisztotelész megcáfolta Platónt, de mi ma Platónt éppen olyan örömmel olvassuk, mint Arisztotelészt, akit azóta szintén ezerszer megcáfoltak. Freud minden elméletét megcáfolhatják, de ettől még nem veszti el vonzóerejét.

Freudról is elmondhatjuk azt, amit a nagy felfedezőkről általában. Majdnem mindent, amit elmondott, ismerték már itt-ott, előtte is, de csak ő kapcsolta össze mindezeket az elemeket egységes, egymással összefüggő elméletekké. Zsenialitásának három összetevője volt: intuíció, magyarázóképesség és a meggyőződés szenvedélye. Nem mozaikokat rakott türelmesen össze, hanem egyszerre ragadta meg az egészet, azt a víziót, melynek kidolgozására majd egész életét szentelni fogja. Ezt nevezem zseniális intuíciónak. Ugyanakkor képes volt ezt a víziót logikus érveléssel, érzékletes prózában előadni, minden érdeklődő és gondolkozó ember számára érthetővé tenni. Végül, de nem utolsósorban, ezt a viktoriánus polgárt mindent elsöprő szenvedély fűtötte, a felvilágosítás szenvedélye, a megértés és megértetetés szenvedélye. Mondhatnák, hogy a gyógyítás szenvedélye is, bár szerintem ez csak a második hegedűs szerepét játszotta.

Hozzá kell még tennem, hogy Freud igen tisztességes gondolkodó volt. Nem egyszer felülbírálta saját elméletét. Mai szemmel nézve, ez nem volt mindig egyaránt gyümölcsöző. De mindenkor saját világképének egységesítését, illetve kibővítését szolgálta s a modern gondolkozást új metaforákkal gazdagította.

Freud egyik kiindulópontja a gyermek szexualitásának felfedezése volt, s ezzel kapcsolatban a „libidó" elmélete, az Ödipusz-komplexus és a tudatalatti elmélete. Hadd foglaljam össze az alapgondolatot.

A libidó Freud szerint egy velünk született energia vagy energiaforrás, mely mindenek előtt a szexuális-erotikus vágyban jelentkezik. A libidó különböző tárgyakra irányul – a fiúgyermeknél az anyára. Következésképpen a fiúgyermek gyűlöli riválisát, apját, és meg akarja ölni. Ez Freud szerint általánosan, tehát kultúráktól függetlenül van így. Élete későbbi periódusában szerkeszt ehhez az elmélethez egy mítoszt is, az ősatya mítoszát, akit fiai állítólag megöltek.

Az Ödipusz-komplexus elméletéhez több fontos elem kapcsolódik. Az egyik az úgynevezett „latenciakorszak" gondolata. E szerint a fiatal gyermeknél megjelenő erőteljes szexuális impulzus lassan – a kamaszkorig – háttérbe szorul, hogy ott végül mint „egészséges", azaz heteroszexuális impulzus jelenjen meg újra. Az első ösztön – annak tárgyával, az anyával – elfojtódik. Egészséges fejlődése esetében ez az elfojtás nem okoz neurózist, még akkor sem, ha az ember rosszul érzi magát a civilizációban. A felnőtt férfi ilyenkor képes tudatos énje érdekét érvényesíteni. Egészségtelen az ember fejlődése akkor, ha az elfojtás megakadályozza az „én" normális reprodukcióját. Ilyenkor jelennek meg a neurotikus szimptómák. A pszichoanalízis arra szolgál, hogy a neurotikus embert visszavezesse a normalitásba, hogy életképessé tegye. Életképessé a neurotikus akkor válik, ha tudatalattija sötétjéből elő tudja hozni az elfojtott tapasztalatot, és azt tudatossá tudja tenni.

Freud módszerének legerősebb támpontja az álomelmélet. Mindig is úgy hitték, hogy az álmok valami fontosat „jelentenek". A hiedelem szerint jövőnket vetítik előre, rejtvényeket adnak fel satöbbi. Freud szerint azonban az álomban nem a jövő, hanem a múlt jelenik meg, méghozzá a tudat alatt megőrzött, elfojtott múlt. A tudat cenzora nem olyan éber alvás közben,

* 150 éve, májusban született Sigmund Freud.

mint nappal, de azért működik. Az álomban ugyan megjelenik az elfojtott, de eltorzítottan, visszájára fordítva, felismerhetetlenül. A pszichoanalitikus felvilágosító-gyógyító munkájának legnagyobb szövetségesei tehát a páciens álmai. A cenzor által eltorzított álomtörténetből tudja aztán az analitikus a páciens segítségével a látens álomban felhalmozódott elfojtott tapasztalatot felfedni, tudatossá tenni.

Ezek a vázlatosan és leegyszerűsítve ismertetett gondolatok s a rájuk építő terápia hatalmas ellenállásba ütközött Freud alkotó életének első szakaszában. Ezt az ellenállást Freud persze beépítette elméletébe, hiszen szerinte a fanatikus ellenállás éppen annak a tudat alatti jelenlétét tételezi, aminek ellenáll.

Freud azonban lassan ismertté és elismertté vált. De ezzel párhuzamosan egyre súlyosabb vádak érték. A materializmus vádja, a mechanikus oksági viszony kitüntetett szerepének vádja, a mítoszgyártás, a megalapozatlan állítások és leegyszerűsítések vádja. A feminista mozgalmak joggal vetették szemére, hogy női pácienseinek megerőszakolási történeteit úgy értelmezte, hogy apjuk vagy nevelőapjuk iránti szexuális vágyaikat torzítják el megerőszakolási fantáziákkal. Azaz nem hitt azoknak, akik hozzá fordultak. Számos egyéb vádat is joggal lehet Freud mellének szegezni. De semmilyen jogos vád sem homályosítja el Freud kérdésfeltevéseinek fontosságát.

Az első világháború hatása alatt Freud módosított egyet s mást elméletén. Most már két alapösztönt tételez fel bennünk, emberekben. Mitológiai képeket használva Éroszról, azaz szerelemösztönről, és Thanatoszról, azaz halálösztönről beszél. A lélek térképét is módosítja. Legfelül van a Felettes Én a morál képviseletében, legalul az Id (régen Ősvalaminek fordították) a tudatalatti ösztönvilág és elfojtások képviseletében, s középütt az Én, a tudatos önfenntartás képviseletében, melynek e kettő között kell lavíroznia. Ugyanebben az időben fordul Freud egyre inkább a kultúra elmélete felé, arra törekedve, hogy pszichoanalitikus értelmezést adjon művészetnek, vallásnak, mítosznak, tömegmozgalmaknak. A vallás eredetére vonatkozó elmefuttatásait ma már nem lehet komolyan venni, nem pusztán ateista pátoszuk miatt, hanem antropológiai és történeti megalapozatlanságuk miatt sem.

A zsidó filozófusok és történészek körében elsősorban Mózesről szóló három írása váltott ki vehemens vitákat.

Freud nem abban az értelemben volt zsidó, mint Marx vagy Einstein, akikkel együtt szokás emlegetni. Neki ugyanis probléma volt saját zsidósága. Mi több, ellenfelei – és nem csak ellenfelei – a pszichoanalízist „zsidó tudománynak" tekintették. Kétségtelen, hogy Freud munkatársainak, híveinek és barátainak többsége zsidó volt. Freud azonban nem tekintette tudományát sem zsidónak, sem keresztényeknek, sem németnek, sem magyarnak (Pesten, Ferenczivel az élen, számtalan híve volt), hanem univerzálisnak, egyetemes érvényűnek. Mégis gyanította, hogy tudományának valami köze van zsidóságához. Semmiképpen nem a vallás, hiszen azt a neurózis egy fajtájának tartotta. Hogy lehet valaki istentelen zsidó? Mi teszi a tudóst zsidóvá, ha tudománya nem az? Mondanom sem kell, hogy Freudtól, a felvilágosítótól, teljesen idegen volt a fajelmélet minden változata. Részben azért írta meg Mózesről szóló könyvét, mert végére akart járni e dolognak. Neki sem sikerült, ahogy másoknak sem nagyon, de módot adott arra, hogy Mózes történetének meglehetősen önkényes olvasatával tesztelje le az apagyilkosság-elfojtás, az elfojtott visszatérésének kibővített történetét. A történet egyik freudi végkövetkeztetése, hogy a zsidóság „szellemi" hatalom. Így könnyedén bele tudta illeszteni saját zsidóságát a történetébe. És persze a pszichoanalitikus mozgalmat is. Egyelőre – lásd Mózes történetét – csak kevesen, majd egyedül a zsidók hallgatnak a mozgalom prófétájára, azután a többiek következnek. S ez így is történt. Csakhogy ma Freudot senki sem tekinti prófétának, az igazság szócsövének, „csak" saját kora zseniális, úttörő és gyakran tévutakat is nyitó fiának.

Miben állt zsenialitása?

Említettem már intuícióját, magyarázóképességét, szenvedélyességét. De mindezekhez az elmebeli erényekhez erkölcsi erények is járultak, melyek nélkül sosem vált volna azzá a Freuddá, akit olyan jól ismerünk. Freud ugyanis mindenekelőtt bátor volt. Naivan bátor, mint az a bizonyos legendás hályogkovács. Ki merte mondani, amit gondolt, és hinni tudott mindannak az igazságában, amit elgondolni merészelt.

Tisztelt olvasók és üzletfelek!

Tájékoztatjuk Önöket, hogy ingatlan hirdetési rovatot indítunk. Várjuk mindazon magánszemélyek és ingatlanirodák jelentkezését, akik megbízható és költséghatékony módon, igényes célközönség számára szeretnének hirdetni.

Előfizetők részére a hirdetési díj 480 Ft/ingatlan, egyéb esetben magánszemélyeknek 980 Ft/ingatlan.

Ingatlanirodák médiaajánlatunkat a www.szombat.org internetes oldalunkon tekinthetik meg.

Jó üzletkötést kívánunk!

Csalogány Ingatlan Real-estate Immobilier

A Csalogány Ingatlaniroda jól képzett, gyakorlott, megbízható ügyintézői várják Önt a Csalogány u. 21.sz. alatt. Nívós kiadó és eladó ingatlanokkal foglalkozunk az I.-II.-XII-XI. kerületekben és a Pesti Belvárosban is.

1. V. Szabadság térnél szép liftes házban, emeleti, nagy belmagasságú luxusgarzon, beépített bútorokkal, felszerelt (mosógépes), zuhanyozós fürdőszobával eladó.
■ Irányár: 15.900.000.- Ft.
■ Tel: 06-20-216-9797.

2. II. RÓZSADOMBON, csendes, zöldövezeti, erkélyes, 80 m2-es lakás, minőségi konyha, fürdőszobával és extra kialakítással eladó. 37.000.000.- Ft +garázs 3 mFt
■ Tel: 06-30-364-9481.

3. SASHEGYEN, 1885 m^2-es parkosított pihenőkertben, 340 m2 nettó lakóterű, felújított luxusvilla, 58 m2-es beltéri uszodával, 4 autós automata garázzsal eladó.
■ Irányár: 275.000.000.- Ft. ■ Tel: 06-20-216-9797.

VÁR KÖZ
Ingatlanforgalmazó és Tanácsadó Kft.
[1] 302-4817 ▪ info@lakascentrum.hu

Újlipótvárosban, Szent István park közelében 72 nm-es, 2+félszobás, 2 erkélyes, harmadik emeleti szép lakás 24,5 Millió forintért eladó. Tel.: 06-20-9-326-428

Vásároljon egy elegáns, szépen felújított lakást a XIII. Hollán Ernő utcában! 74 nm + erkély, 2,5 szoba hall, konyha beépítve, légkondicionáló, riasztó. Déli tájolású, parkra néző lakás. Irányár: 27,7 MFt. Tel.: 06-20-544-4866

I. Ha szép, tágas, nagy belmagasságú lakást szeretne és nem akar a felújítással bajlódni, akkor ezt a lakást keresi! Gellérthegy utcai 130 nm, 5 szobás, 2 fürdőszobás magasföldszinti lakás. Ir. ár: 49,5 MFt. Tel.: 06-20-544-4866

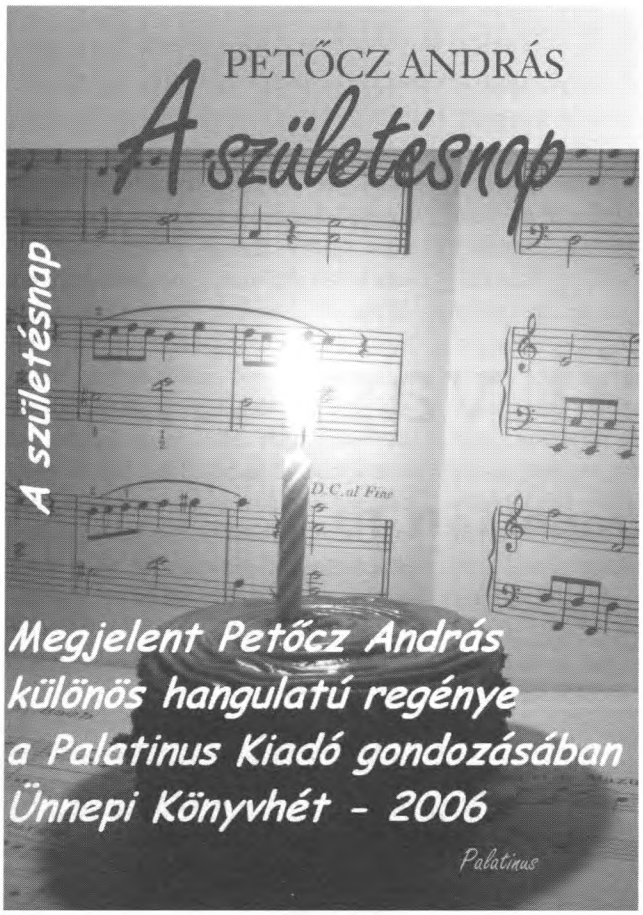

KONRÁD GYÖRGY

Tapintat

Milyen európai értéket tartok kiemelkedően értékesnek? Nos, a tapintatot nevezném annak. Mert ezt a szeretetnél kevésbé giccsesnek látom, mert ez magában foglalja a megfigyelést, az ismeretet, az empátiát, és azt az elvet, hogy ne tedd a másiknak, amit magadnak nem kívánsz, mert a tapintat lehetővé teszi az érdeklődést, de elhárítja a bizalmaskodást, kiválóan összefér a segítéssel, ami esetenként nagyon is kellhet, de az együttéléshez leginkább a tapintat kell, barátságnak, szerelemnek egyaránt meghosszabbítója, ingrediense, fűszere, és összefér a magánnyal is, de nemcsak az én önszeretete és önféltése nyilvánul meg benne, hanem egyszersmind olyan magatartás is, amely tekintettel van a másik emberre. A tapintat feltételezi az önuralmat, a civilizált családi hagyományt, magában foglalja a felfogó-megértő intelligenciát, az életismeretet, a szív okosságát, és a tapasztalaton nyugvó igazságosságot. Ha a szeretetnek erkölcse is volna, azt tanácsolná, hogy a tárgyát ne terheld túl magaddal. Tapintatosan félrevonulni, tisztelni a magányszükségletét, és inkább csak akkor jelen lenni, ha neki van szüksége rád. Lehet megérezni, hogy mi van a másik emberrel, hogy mi baja van, sejteni, hogy mi esne rosszul neki, és mi az, ami legalábbis nem bántja, sőt esetleg megörvendezteti. A tapintat részben etikett, némely illemszabályok ismerete és fesztelen alkalmazása, részben azonban több ennél, és inkább a művészettel áll rokonságban. Viselkedésművészet, amelynek, mivelhogy minden ember és minden élethelyzet más, igencsak egyszerinek kell lennie. Tökéletesen tapintatos ember nincsen, így vagy úgy valamikor mindannyian ormótlanok vagyunk, feljajdulhatunk is, észrevéve saját faragatlanságunkat, de aztán továbblépünk, hogy a következő perc kihívásaira válaszolhassunk. Az öreg azért görnyed, mert földre nyomja ballépéseinek és mulasztásainak súlya. Átlógnál, papa, a teher alól a túlvilágra? Át bizony, fiam, ha elhinném, de mert csak az itteniben hiszek, inkább cipelem.

Üzlet, siker, zsidóság. Új sorozatunkban olyan cégvezetőkkel, üzletemberekkel beszélgetünk, akik a hazai és nemzetközi gazdasági életben is kiemelkedőt alkottak, alkotnak, és szorosabb-lazább szálakkal kötődnek a zsidósághoz. Megkérdezzük, hogyan látták a világot cégük indulásakor és hogyan látják most, s megkérdezzük, mit gondolnak gazdaságról, zsidóságról.

Képzeld azt, hogy portugál vagy...

Interjú Bojár Gáborral, a Graphisoft Rt. alapítójával, elnökével

Bojár Gábor (55), eredetileg fizikus végzettségű, 1982-ben egy társával alapította meg a Graphisoftot. Ma cége világpiaci részesedésével a világ első három építészeti tervezőszoftvert (CAD) fejlesztő vállalata között szerepel. A Graphisoft számos külföldi és hazai díjjal kitüntetett termékeit több mint százezer építész, építőipari illetve létesítménygazdálkodási szakember használja a világ 80 országában. Bojár Gábort 1998-ben a Wall Street Journal Közép-Európa tíz legsikeresebb vállalkozója közé választotta, több állami kitüntetés tulajdonosa.

– Ön egy nemzetközileg is sikeres céget épített fel, aminek a sorsa azért nem egészen úgy alakult, ahogy eredetileg tervezte. Mennyire Önön, önökön múlt a dolog, mennyire a körülményeken?

– A 90-es években az IT (információtechnológiai) fejlődés nagyon felgyorsult, ez a piacra is egy gyors növekedést generált, ami hatványozottan jelent meg a tőkepiacon. Nem gondoltunk bele eléggé, hogy ez nem tarthat örökké. Abban a bódulatban, amiben az egész iparág volt, mi is elszédültünk. 98-ban a tőzsdei bevezetést egy nagyon lendületes növekedés előzte meg, főleg Németországban és Japánban. Németországban az újraegyesítést követő építési boom hozott gyors növekedést, Japánban pedig az a felfedezés, hogy a japánok örülnek neki, hogy valami nem amerikai. A 90-es évek végére 35 százalék feletti növekedésünk volt, ami akkor nem is számított soknak, ilyen volt a környezet. A 98-as frankfurti bevezetésünknél olyan értékelést kaptunk, amit a legszebb álmaimban sem reméltünk. A cég értéke 650 millió márka volt a bevezetés utáni másnap, amivel akkor a budapesti tőzsdén benne lettünk volna a négy legnagyobb tőzsdei cég között. Ez kitartott az ezredfordulóig, de aztán kifulladt, aminek voltak szubjektív és objektív okai. Azt azért látni kell, hogy egy olyan piac, amin 35 százalékos növekedés szerénynek számít, az nem maradhat fenn. A szubjektív ok pedig az, hogy ezt a szereplők sem látták, és nem készültek fel a változásra.

– Akkor tehát nem is igazán a ve-

zetés hibája volt, hanem egyszerűen ilyen volt a tendencia?

– Dehogynem! Attól, hogy ugyanezt a hibát sokan mások is elkövették, attól ez még a mi hibánk is volt. Túlbecsültük a lehetőségeinket, meggondolatlan akvizíciókat csináltunk, amerikai, japán, német cégeket vettünk, amit ma már látok, hogy nem lett volna szabad. Aztán vissza is léptem a vezérigazgatói pozícióból. Nagyon könnyű lenne azt mondani, hogy levontam a tanulságokat, és lemondtam, de a dolog ennél bonyolultabb. Arra jöttem rá, hogy ezeket a hibákat el lehetett volna kerülni, ha van a végrehajtó hatalom felett egy megfelelő kontroll. Ezt hívják felelős vállalatirányítási elveknek. Nem jó az, ha minden döntés egy kézben van. Nem az volt a baj, hogy én nem voltam elég jó vezérigazgató, hanem hogy felettem nem volt kontroll, akinek jóvá kell hagyni döntéseimet. Erre való a független igazgatótanács. Az ügyvezetést az a tény, hogy egy igazgatóság előtt meg kell védeni lépéseit, sokkal nagyobb óvatosságra kényszeríti. A legfőbb kontroll a tulajdonos, őt már nem kontrollálja más, csak a piac. Ezért nem jó, ha egy nagy cégnél a legfőbb tulajdonos egyben az operatív vezető is. Egy kis cégnél ez nem baj. Egy kis kft olyan, mint egy kis motorcsónak. Ha hibázik, gyorsan irányt vált. De ez egy nagy tankernél már nem megy.

– Mennyi munkaidejét foglalja le a Graphisoft?

– Vissza kell tartanom magam, hiszen ahhoz, hogy valóban csak kontroll funkciót lássak el, nem szabad benne lennem a napi ügyekben. Heti egy nap, ehhez jön a Graphisoft ingatlancége, ami már külön üzletág. Viszont legalább heti két napot foglalkozom a Rátai Danival közös céggel (a számítógép képernyőjét 3D-s sztereolátvánnyá alakítani képes szoftver fejlesztése) A Graphisoft korai napjait látom benne, azzal a különbséggel, hogy az akkori sok elkövetett hibát már nem követjük el újra.

– Dübörög az adrenalin?

– Dübörög...

– Azt mondta, hogy az egyik ok, hogy beleszáll ebbe, hogy a magyar találmányok, feltalálók ne menjenek külföldre.

– Ha találkozom egy ilyen sráccal, mint a Rátai Dani, azt gondolom, nagyon jó esélyeink vannak. Tehetséges fiatalok, akikbe érdemes befektetni. Leomlottak a határok, és itt nem csak a fizikai határokról beszélek. Ugyanazon az interneten férünk hozzá a dolgokhoz, mind az info, mind az ember az olcsó repülőjegyekkel, mind a tőke könnyen mozog. Aki azt mondja, hogy nincs tőke, arra nagyon haragszom, mert az egy másik világban él, a tervgazdaságban. Most olyan tőke van, amelyik meg szeretne térülni, olyan viszont igenis van. Az emberek elkényelmesednek attól, ha az állam támogatja őket. A tervgazdaságban is ez a burok akadályozta meg azt, hogy felvegyük a versenyt a világ gazdaságával.

– Tehát ha valakinek jó ötlete van, azt a tőke úgyis megtalálja?

– Van, aki azt mondja, hogy az ötleten múlik. A fenét, már elnézést. Az ötlet nem elég. Az emberben kell lenni annyi energiának, meg spiritusznak, hogy meg is csinálja. A befektető soha nem az ötletet, hanem az embert díjazza. Kitartóan küzdeni kell tudni, ehhez pedig mindig lehet tőkét szerezni.

– Felvetődött egy olyan gondolat, hogy össze kellene állítani az 50-100 legbefolyásosabb zsidó származású üzletember listáját. Mit szólna hozzá?

– Én nyilvánosan és minden skrupulus nélkül vállalom, hogy zsidó vagyok, de nagyon nem tetszik az ötlet. Nekem a helyes zsidóságtudat az, amit Bibó István könyvében olvastam, amiben üzent az antiszemitáknak és üzent a zsidóknak is. Ő azt mondta, hogy akkor fogod normálisan viselni a zsidóságodat, hogy ha „zsidózásnak" hallasz valamit, akkor képzeld azt, hogy portugál vagy, és helyettesítsd a zsidót a portugállal. És ha úgy nem sértő, akkor ne sértődj meg. Viseld tehát ugyanolyan természetesen a zsidóságodat, mint ha portugálnak születtél volna. Tudom, hogy ez nekünk nehezebb, hiszen alig több, mint hatvan év telt el a holokauszt óta. Persze hogy még nem úgy él bennünk, mintha csak történelem lenne, mint például a jeruzsálemi nagytemplom lerombolása, ami szintén a történelmünk része, de már nem a zsigereinkben fáj. Zsidóságom nem titkolnivaló, de nem is olyan, ami az életemet alapvetően befolyásolja. Ez az ország tele van különböző származású emberekkel, ezek közül egyik a zsidó.

– Ön szerint mi tartja össze a zsidóságot? Vallás, hagyomány?

– A zsidóságot az antiszemitizmus tartja össze. A félelem, hogy csak egymásra számíthatunk... Jó lenne nem félni, és lehet, hogy ezért azt az árat is érdemes megfizetni, hogy esetleg lazul az összetartás.

– Tehát azt mondja, hogy a zsidók is okai az antiszemitizmusnak?

– Nem, nem ezt mondtam. Azt mondom, hogy az örök védekezésünkkel segítünk életben tartani.

– Azt mondja, nincs számottevő antiszemitizmus?

– Antiszemitizmus mindig is volt, de azt hiszem, hogy az antiszemitizmus kezeléséről sokat lehet tanulni az amerikaiaktól. Ahol egy Tom Lantos nyíltan vállalja a zsidóságát, de nem az alapján szavaz vagy nem szavaz valakivel, hogy az zsidó-e.

– Akkor mit jelent önnek a zsidó közélet?

– Nem tudom ezt a szót hova tenni.

– Az előbb az amerikai jó példát említette.

– Akkor talán a hagyományok közös őrzése. Amilyen például lehet egy lengyel közélet. Vagy az ír. Amerikában ezzel senkinek semmi baja, mert mindenki elsősorban amerikai, és nincs baja a származásával. Zsidók vagyunk, de elsősorban magyarok. Vagy amikor a lányomat Amerikában iskolába vittem, katolikusba, és az apáca kérdésére, hogy milyen vallásúak vagyunk, azt találtam mondani, hogy ateista. úgy nézett rám, mint egy rablógyilkosra. Mikor javítottunk, hogy zsidó, felderült az arca, hogy az persze más, akkor rendben van a dolog. Vagy amikor a feleségem, mikor megismerkedtünk 18 éves korunkban, egyből természetesen mondta, hogy ő zsidó, akkor nagyon elszégyelltem magam, mert én ezt nem mertem ilyen természetesen megmondani valakinek, akiről nem tudtam, hogy szintén zsidó. Én otthon azt tanultam, hogy félni kell. Pedig így is lehet.

Salgó Adrienne

Női szakasz

Rákóczi út, Novotel Szálló, fél hét, a portás beterelget egy francia turistacsoportot, egy japán pár kifelé igyekszik talpig fényképezőgépben, a hallban izraelinek látszó férfiak telefonálnak. Az emeleti különteremben nagy az izgalom, sütik, saláták mindenfelé. Az asztalokon papír, tollak, határozott hölgyek irányítanak megszeppent, de igen készséges pincérfiúkat, *Hanna klubest* készül itt, akárki meglátja.

Lassan elkezdenek szállingózni a klubtagok, pedig még hét óra sincs, úgy kell őket kiterelni a teremből, hogy a rebecenek és segítőik még nyugodtan eligazíthassák az utolsó tombolatárgyakat is. Gutfreund Judittal tudunk egy kicsit beszélni a kezdés előtt, Köves Slomo és Baruch Oberlander feleségei röpködnek föl-alá a teremben, megállítani őket egy percre is képtelenség. A Hanna klubot, ha az ember nem látja közelről, a zsidósággal kapcsolatosan megszokottnál is nagyobb misztikum lengi körül, ahol minden bizonnyal fejkendős nők beszélgetnek komoly arccal, kizárólag véresen komoly dolgokról. A valóság ezt nem nagyon támasztja alá: kötött pulóveres nénik és gondosan sminkelt üzletasszonyok érkeznek sorban, aztán kismamák, gyerekkel a karjukon, néhány közülük – tisztesség ne essék szólván – már a folyosón vihorászik. A nagy izgalomban Juditból sikerül kipréselni néhány adatot. A Hanna klubnak ez a harmadik évadja, alkalmanként 120-150-en szoktak eljönni. Az összejöveteleket Batseva Oberlander kezdte, először a saját lakásukon, 8-10 asszonnyal, aztán három éve döntöttek úgy Köves Dvorával, Mucsi Éva és Gutfreund Judit segítségével, hogy csinálnak egy olyan helyet, ahol a zsidó nők találkozhatnak, megismerhetik a vallást és az ünnepeket, a zsidó nő helyét a mai világban. Az ételek itt kóserek, de senkitől nem várják el, hogy így is főzzön. A klub hivatalos álláspontja az, hogy senkire nem kényszerítenek semmit, otthon mindenki úgy él, ahogy akar, de itt megismerni és gyakorolni a vallást egyformán van módja, és örülnek, ha ezt a klubon kívül is így teszi. Nem tudni, a társaság, a tanulni vágyás, vagy a közösségélmény hozza ide a hölgyeket, mindenesetre a tízfős asztaloknál pillanatok alatt pezsegni kezd az élet, minden újabb ismerős felfedezése

Válasz nélküli felvetések

Mazsihisz-közgyűlés

Május második vasárnapján a Síp utcai székházban a Mazsihisz megtartotta rendes közgyűlését. Megtartották a vezetőségi tagsági választás második fordulóját (az elsőt még december 4-én, lásd: *Szombat*, 2006. január), sőt a számvevő és számvizsgáló bizottság megüresedett helyére is új tagot választottak. A tervezett alapszabálymódosítás elmaradt, mert nem volt jelen a képviselők több mint kétharmada. Elfogadták a 2005-ös zárszámadást és a 2006-os költségvetést. Aki nem volt ott, nem veszített semmit.

Az első napirendi pont szerint az alapszabályt módosította volna a magas testület, ehhez azonban a minimálisan szükséges 84 fő helyett csak 72-en voltak jelen, így legott át lehetett térni a második pontra. Eszerint a decemberi közgyűlésen lezajlott érvényes első forduló után állva maradt két jelölt, Gergely Judit és Gervai László közül lehetett választani vezetőségi tagot. A leadott 75 érvényes szavazatból a nyertes Gervai 40, míg ellenfele 35 szavazatot kapott. A számvevő és számvizsgáló bizottság új tagjának Róna Lászlót választotta meg a grémium. Ez nem volt túl meglepő, tekintve, hogy ő volt az egyetlen jelölt. Mindenesetre a leadott 76 szavazatból 7 érvénytelen volt.

A tavalyi zárszámadásról szóló vitában az előterjesztés után egy (!) küldött, Heisler András, a Mazsihisz egykori elnöke szólalt fel, aki többek közt azt nehezményezte, hogy a szervezet „szépen lassan feléli a vagyonelemeit". Úgy vélte: szükség lenne egy „tisztességes mérlegre". Heisler a felvetéseire nem kapott választ. A küldöttek 12 tartózkodással és 5 ellenszavazattal elfogadták a zárszámadást.

A költségvetési vitában felszólalt a Magyarországi Cionista Szövetség elnöke, Engländer Tibor, aki szerint meg kéne határozni a Mazsihisz céljait és prioritásait, ezeknek az anyagi vonzatait, mert mindezek „pillanatnyilag tisztázatlanok". Engländer szerint különösen fontos lenne a zsidó ifjúsági szervezetek anyagi támogatása, tekintve, hogy ezek az asszimiláció melegágyának, a vegyes házasságoknak a legfőbb ellenzői. Schönberger András főrabbi mindezt

újabb mozgást indít a teremben. Van műsor, vetítés, játékos tanulás, a tagok felajánlásából tombola, ha egy asztalnál valaki nyer egy karkötőt, irigy moraj kíséri a nyereményasztalig és vissza, aztán a szomszédok, kortól függetlenül körbeveszik, és gyermeki kíváncsisággal kapkodják ki a kezéből a becses tárgyat. Játszani, nyerni felnőttként is öröm.

Fél tíz felé már kezdenek fáradni a hölgyek, az idősebbek elindulnak hazafelé, van, aki még a svédasztalból is csomagol a nehezebb napokra. A két rebecen és a segítők elbúcsúztatják a vendégeket, aztán kimerülten, de látható elégedettséggel huppannak le a székre. Batseva Oberlandertől megpróbálok megtudni valami mélyen szántó ars poeticát a klub küldetéséről, de ő kedvesen újra elmagyarázza, amit Judittól már tudok, hogy ez egy hely, ahol a zsidó nők egymás között lehetnek, és tanulhatnak a vallásról és a szokásokról, kötöttségek nélkül. Lehet, hogy tényleg „csak" ennyiről szól az egész. Meg hogy vasárnap este százhúsz zsidó nő jól érezte magát a Hotel Novotelben.

Salgó Adrienne

azzal egészítette ki, hogy a fiatalokat jobban be kéne vonni a Mazsihisz munkájába, és ő személy szerint szívesen látná az ifjúság képviselőit a Mazsihisz vezető testületeiben. A költségvetést a közgyűlés 56 igen szavazattal, 4 ellenében, 10 tartózkodással – köztük Engländer Tiboréval – fogadta el.

A közgyűlés határozott a tokaji zsinagóga elajándékozásáról, az albertirsai temető határkiigazításáról, és a Mazsihisz által megörökölt Wallenberg utcai lakás elidegenítéséről.

Az eredeti 6. napirendi pont így szólt: „Határozathozatal a közgyűlésen tanácskozási joggal történő részvételről szóló kétoldalú megállapodások jóváhagyására tett javaslatról." Ez magyarul annyit jelent: ha a javaslat átmegy – kilenc tartózkodással és egy ellenszavazattal átment –, a UJS és a Kidma képviselői a továbbiakban felszólalhatnak a Mazsihisz közgyűlésén. A Hasomer Hacair ezt a jogot már korábban, még Heisler András elnöksége idején kiharcolta magának.

Szegő Péter

„Dávid-csillagos mezben a Budapest-bajnokságon"

Interjú Horváth Józseffel

A Maccabi Vívó és Atlétika Klubot 1906-ban cionista egyetemisták alapították. Olyannyira sikeres volt, hogy hamarosan egyéb sportágakkal is kibővült, az 1920-as éve vége felé hétnyolcszáz tagot számlált, különféle szakosztályokban. 1944-ben megszűnt, '45-ben újjáalakult, majd 1951-ben a következő éra is megszüntette. 1989-ben, Gonda Jánosnak köszönhetően, újra megnyitotta kapuit a sportolni vágyók számára. A klub jelenlegi elnökével, Horváth Józseffel beszélgettem.*

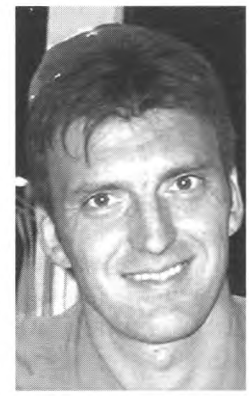

– 1998 óta vagyok az egyesület elnöke. Jelenleg nyolc szakosztályunk van: tájfutás, karate, női torna, kis- és nagypályás labdarúgás, ökölvívás, csillagsakk és Krav Maga – ez utóbbi egy küzdősport. Furcsamód vívás nincs, pedig a nevünkben benne van… 1906-ban a vívás népszerű dolog volt, sok helyütt volt rá lehetőség. Nekünk viszont nincs saját létesítményünk… mindent bérlünk, így a vívás nem megoldható.

– Mi a fő célja az egyesületnek: élsportolók kinevelése, vagy a hobbisport népszerűsítése?

– A sportolóink többsége (körülbelül kétszáz tagunk van), teljesen amatőr, bár egy-két sportágban van élsportolónk. S. Kovács Ádám világbajnoki második helyezett karatés, junior világbajnok, és Európa-bajnoki negyedik. Az egyik tornász lányunk, Farkas Ildikó 17 éves, felnőtt magyar válogatott, és középiskolás világbajnokságot nyert 2004-ben. A klub lényege, hogy rendszeres sportolást biztosítsunk a fiataloknak. Ezenkívül mindenféle kulturális dolgot is szervezünk: hanukát, gyereksportnapot, rajzpályázatot, kiállításokat zsidó sportolókról… A sportoláson kívül azonban a Maccabinak Magyarországon elég fontos szerepe van. Sok olyan zsidó fiatal van, akinek nincs zsidó identitása, mert valamiért nem kapta meg otthonról. Viszont nálunk zsidókkal van együtt, és egyszer biztos talál valami kapaszkodót, aminek köszönhetően megtalálja a saját zsidóságát. Volt olyan srác a focicsapatban, aki két éve itt sportolt, amikor az apukája elárulta neki, hogy a család zsidó. Viszont ő automatikusan ide jött. Kereste a helyét, és itt ragadt.

– Vannak nem zsidó tagjaitok?

– Nem kérdezzük senkitől, hogy zsidó-e vagy sem, de mindenkinek elmondjuk, hogy ez egy zsidó sportklub. Vannak, akik nem zsidók, de mégis jönnek… Aki egy focicsapatban Dávid-csillagos mezben minden hétvégén kifut a Budapest-bajnokságon, ahol lezsidózzák, és ő ezt fölvállalja, az komoly lépés. Majdnem minden focimeccsen kapunk egy-egy zsidózó beszólást, akár a nézőtérről, akár az ellenfél részéről, és a nem zsidó fiatal, aki nálunk focizik, éppúgy megvédi magát és a csapatot, mint a zsidó társai. De többségében zsidó tagjaink vannak. Egyszer lejött egy ortodox

* Az interjú hosszabb változata a Magyar Zsidó Kulturális Egyesület hírlevelének áprilisi számában olvasható.

anyuka, hogy szeretné, ha a fiai tornáznának, de mindenhonnan kinézik őket, nem engedik kipában edzeni. Nálunk ugyan csak női torna van, de ők lejárnak a lányokhoz, kipában ugorják a szaltót: röpül a kipa, szaladnak, fölteszik, és csinálják tovább.

– A világ más országaiban működő Maccabi Klubokkal van kapcsolatotok?

– Ötvennégy országból 400 ezer tagja van a *Maccabi Világszövetség*nek, Izraelben van a központ. Az olimpiához hasonlóan négyévente rendezik meg Izraelben a Maccabi Világjátékokat (Maccabiah), a közbeeső felező időben pedig a Maccabi Európa-játékokat, valamely európai országban.

– Említetted, hogy nincsenek termeitek, irodátok, és bérlitek a helyiségeket. Miből tudjátok ezt finanszírozni?

– Egyéves költségvetésünk ötmillió forint. Ez a terembérekre, eszközökre, mezekre megy el, nincs fizetett alkalmazottunk, edzőink is önkéntesek. Általában Magyarországon működő izraeli cégek támogatnak bennünket. A tagdíjakból körülbelül egymillió forint folyik be évente. Rengeteget pályázunk, néha nyerünk is valamit, sok kicsi összegből jön össze ez az ötmillió… A hivatalos zsidó intézmények egyáltalán nem támogatják ezt. Más országokban… a költségvetés 80 százalékát a zsidó közösség adja…

Rick Zsófi

A Zsidó Közösségi Fórum 2006. június 11-én, vasárnap rendezi meg első sportnapját a Maccabi sportegyesület százéves fennállásának emlékére.

Helyszín: Postás-Matáv Sporttelep, Budapest XIV., Róna u. 86–100.

Versenyek:

kispályás foci – kezdés: de. 10 óra; nevezési díj: 8000 forint/csapat;

streetball – kezdés: 12 óra; nevezési díj: 4000 forint/csapat;

tenisz – férfi, női, egyes, páros három korcsoportban (18 év alatt, 18–35 között és 35 év fölött); kezdés: 12 óra; nevezési díj: 1500 forint/fő/versenyszám (ütőt mindenki hozzon magával!);

asztalitenisz – férfi, női, egyes, páros három korcsoportban (18 év alatt, 18–35 között és 35 év fölött); kezdés: 12 óra; nevezési díj: 500 forint/fő (ütőt mindenki hozzon magával!);

csillagsakk – bemutató; oktatás 13–15 óra között; a verseny kezdete: 15 óra.

családi sportváltók – kezdés: 14 óra.

A csillagsakkversenyen jelen lesz Polgár László, a játék megalkotója, és lánya, Polgár Judit, a női sakkvilágranglista éllovasa, valamint Czede Attila és Varga Zoltán nemzetközi nagymesterek.

A nap végén, 18.30-kor a HaGesher (Klezmer Hip-Hop) együttes lép fel.

EGY DARABKA NORMALITÁS

Berlinbe utazni talán még ma sem teljesen természetes, pláne nem ott élni. Valóban, tudjuk, hogy Németország változott, de egy darab szkepticizmus maradt és maradni is fog. Mellékíze van ennek az országnévnek. Ennek ellenére az áprilist búcsúztató hétvégén három európai országból érkeztek fiatal futballisták Berlinbe, hogy a Julius Hirschről elnevezett „European Maccabi Football Trophy"-n megtalálják a bajnokukat. Julius Hirsch labdarúgó, hétszeres német válogatott volt, és Auschwitzban gyilkolták meg. Jelentősebb eseménynek tudható be ez az emléktorna az európai zsidóság számára, mint azt első pillantásra az ember gondolná. Tíz-tizenöt évvel ezelőtt még szinte elképzelhetetlen lett volna, hogy Angliából, Oroszországból és Magyarországról fiatal zsidó sportolók Németországba utazzanak, hogy ott, Németországban élő zsidó fiatalokkal mérjék össze futballtudásukat. Az utazás sem lett volna mindennapos, és az sem, hogy Németországban van zsidó élet, annak mindennapjaival, kultúrával és sporttal, pedig van. A szervező egyesület a TuS Makkabi Berlin az újraalapítás óta, idestova 36 éve a futball mellett sakk-, úszó-, tenisz-, asztalitenisz-, gyermektorna- és röplabdaszakosztályokat működtet. A sport, ebben az esetben a foci, a létező korlátokat, kerítéseket és határokat sikeresen áthidalva, példásan töltötte be integrációs szerepét.

A tornát a Maccabi Germany nyerte, a Maccabi Hungary szoros küzdelem mellett, veretlenül, három döntetlennel bronzérmes lett. De mint tudjuk, a részvétel a fontos.

Berta József

Julius Hirsch (1892–1943)

Labdarúgó. 1910-ben az FV Karlsruhéval, majd 1914-ben a SpVgg Fürthtel, melynek kapitánya volt, német bajnok. Hétszeres német válogatott. A német válogatottban a Magyarország elleni találkozón, 1911 decemberében debütált (1:4). A legtöbbszöri válogatottsággal bíró zsidó származású labdarúgó volt. 1933-ban, a nácik hatalomra kerülése után, mint minden zsidót, kizárták egyesületéből. 1943. március 1-jén deportálták Auschwitzba. Halálának pontos dátuma ismeretlen.

A róla elnevezett díjat 2005 óta a Német Labdarúgó Szövetség (DFB) olyan személyeknek ill. szervezeteknek ítéli oda, akik és amelyek kihasználva előkelő társadalmi pozíciójukat, a szabadságért, a toleranciáért és az emberségért lépnek fel.

KAPOSI DÁVID

Egy elfeledett cionizmus

Ahad Ha-Am kulturális cionizmusa

150 éve született Ahad Ha-Am, ennek örülünk most.

A keleti-nyugati közéleti vagy politikai pilpulban aligha akad sok oly mértékben túlhasznált, ám aluldefiniált fogalom, mint a cionizmus. Hallunk persze (pro)cionistákról, anticionistákról, sőt immár posztcionistákról és neocionistákról is, ám e helyzetekben épp az orientáció állítólagos pontja, a cionizmus, jobbára problémátlanul van elénk dobva. Igaz, szavaink többségével ilyen viszonyban vagyunk, használjuk őket anélkül, hogy állandóan miként tjükön törnénk fejünket. A cionizmus esetében azonban ez talán az átlagosnál komolyabb problémát jelent.

Ha egy fogalom „üres jelölő", úgy metonimikus (érintkezésen alapuló) úton fogjuk jelentéssel megtölteni: kéznél lévő kategóriáinkkal. Esetünkben ez annyit tesz, hogy ha azt nem is igazán tudjuk, micsoda a cionizmus, addig bízvást bárki eljut, hogy valami „zsidó", valami „izraeli". Ki lehet persze nyilatkoztatni (copyright Judith Butler[1]), hogy e fogalmak márpedig különbözőek. És valóban. Ám az iráni elnök történetesen feltűnően nem tekinti őket különbözőeknek, s éppen a jelzett jelentéscsúszásra épít retorikailag, amikor egy szuszra igyekezné eltörölni a „cionista entitást", és megkérdőjelezni a holokauszt megtörténtét. Amíg a cionizmus fogalma egy problémátlan és egységet sugárzó üres halmaz a nyugati közbeszédben (éspedig ez ellen például a már említett Judith Butler sem tesz sokat), amíg a közéleti diskurzus nem ad felvilágosítást arról, milyen értelmezési lehetőségeink lehetnek a „cionista" szó hallatán, addig a zsidók (és nem zsidók) Izraelhez való viszonyának lehetőségei tökéletesen tisztázatlanok és legfőképp reflektálatlanok maradnak. Hogy antipátia vagy szimpátia, az ízlés dolga, ám ekkor már nem egy ideológiai-politikai gyakorlatról beszélünk, hanem a zsidókról és Izraelről mint *létezőkről:* fülünkben óhatatlanul Ahmadinedzsad szavai fognak csengeni.

Ha nincs pilpul, a pálya a zsigereké.

A következőkben mindezért egy olyan gondolkodót szeretnék bemutatni, akit nevezhetünk valamifajta cionistának, és aki szerencsénkre épp (kb.) 150 éve született, ami kiváló apropó arra, hogy rajta keresztül elkezdjük zsigereink helyett nyelvünket használni. Ahad Ha-Amról van szó, ami (!) egy Asher Ginzbergként napvilágot látott orosz zsidó írói álneve, és akit a „kulturális cionizmus" atyjaként szokás sommásan összefoglalni. Ám a következőkben épp arra szeretnék hegyezni és rákérdezni, vajon mit jelent esetében a szintagma két tagja: kulturális és cionizmus.

CIONIZMUS

„Cionista maga, vagy sem?" – hangzott a herzliánus Max Nordau kérdése hősünk felé. A számonkérés hallható. A válasz meglepő: „*Én* vagyok a cionista."

Amiről fentebb teoretice szöszmörögtem, azt hősünk négy szóban elmondta. (Jó kérdést kellett persze kapnia.) Ahad Ha-Am nem azt mondja, „anticionista" vagyok, hanem ezt: *én* vagyok a cionizmus. Zavarban is lehet a zsiger legott, hisz épp az oly egyszerű és kristálytiszta ellenség/barát képe került terítékre. Ahad Ha-Am ugyanis négy szóval újradefiniálja a „Nordau-cionizmust", mely így abszolút viszonyítási pontból egy versengő (és vesztes) interpretációvá degradálódik. Nem az a kérdés már, hogy ő, Ahad Ha-Am cionista-e. Hanem hogy mi a cionizmus. Érdemes talán megnéznünk közelebbről, mire utalhatott hősünk huszárvágása.

„Sosem hittem egy komplett [zsidó] nemzeti program valóra váltásának lehetőségében a diaszpórában. Ha hinném, hogy lehetséges nemzeti szellemünket [spirit] szabadon kiteljesíteni a diaszpórában, nem kellene cionistának lennem" – írja Ahad Ha-Am egy 1906-os, később publikált levelében. Még a szerény cionista elméleti pallérozottság számára is meglepő, hogy ebben az idézetben nyoma sincs a zsidóság fizikai szenvedésére, anyagi káraira alapuló érvelésnek. Hősünk nem a környező államokra veti elsősorban vigyázó szemét. Az antiszemitizmus állhatatos ér-

ve fel sem bukkan. A „nemzeti szellem" terén van a bibi, ott kell valami megoldást eszközölni.

Nem kell persze ezt az állítást névértéken vennünk, ám jól jelzi azt, ami karakterisztikus Ahad Ha-Am munkásságában: a viszonyítási pontok, az értékek, a cél eltolódtak. Más szövegeiből világos (orosz zsidóról lévén szó, sejthettük is), hogy közeli tudomása van az antiszemitizmusról, hogy tisztában van vele, a (különösen keleti) zsidók megpróbáltatásainak nem ártana véget vetni, ám amint saját maga fogalmaz, őt legalább annyira, vagy talán még jobban érdekli a „zsidóság szenvedésénél" a „judaizmus szenvedése". Erre a szenvedésre pedig a herzliánus politikai cionizmus nem ad választ, hogyan is adhatna, amikor *az* a cionizmus asszimilálódott nyugati zsidók szüleménye, mely következésképp kevéssé aggódik valami olyan iránt, mely régóta nincs neki és nem is érdekli: zsidó nemzeti „kultúra" iránt.[2] Herzl (és Nordau és...) következésképp nem zsidó államot, hanem a zsidók államát szeretné(k) létrehozni, melyben, logikusan, a diaszpórának optimálisan körülbelül annyi szerep jutna, hogy kivándorlással fokozatosan megszünteti magát.

A zsidók diaszpóraléte és az antiszemitizmus természetesen problémák, ám egyfelől nem identitás-, kultúraképző problémák, másfelől pedig identitás és kultúra nélkül nem lehet tömeges kivándorlással sem számolni.

Hősünket persze könnyen lehet elitizmussal vádolni, mint ahogy azt is lehet hangsúlyozni, Herzl halála után ezek a törésvonalak egyre inkább eltünedeztek, s hogy a weizmanni „szintetikus cionizmus" tulajdonképp egyesítette a két szárnyat. Ám éppen jelenlevő keserveink miatt érdemes inkább arra koncentrálnunk, milyen két, nehezen összebékíthető világszemlélet csapott össze implicite Nordau és hősünk dialógusában.

Ahad Ha-Am szövegeiből világos, az asszimilációt és a cionizmust korántsem tekintette feltétlenül szembenállónak. Mindkét mozgalom dominánsan kifelé tekint. „Zsidó" problémáit az antiszemitizmus határozza meg, megoldást pedig erre a nem zsidó államoknál keres. Ahad Ha-Am (magyarul: „egy a népből") perspektívájából egyik mozgalom sem képes bármit is mondani egy nemzeti kulturális-spirituális vállalkozásról. A „judaizmus keserveit" ugyanis sem környező hatalmak, sem a beolvadás, sem az elmenekülés, sőt még az antiszemitizmus sem orvosolhatja. Nem leszünk meglepve, itt csak hősünk „spirituális cionizmusa" segíthet, mely a szó szoros értelmében már nem is annyira politikai, mint inkább morális vállalkozás. Ez lehet csak a cionizmus célja, és ez lehet csak a kiindulópontja, ha államot, éspedig „zsidó államot" akar építeni.

Ahad Ha-Am szerint a zsidók diaszpóraléte és az antiszemitizmus természetesen problémák, ám egyfelől nem identitás-, kultúraképző problémák, másfelől pedig identitás és kultúra nélkül nem lehet tömeges kivándorlással sem számolni. A politikai cionista narratíva, mely szerint asszimilálódni próbáltunk, nem sikerült, mert még mindig utálnak minket, így megszökünk, átfordul egy olyan történetbe, mely szerint volt kultúránk, elvesztettük, vissza kell szereznünk, ha népként akarunk tovább élni, és ehhez kell egy központ: Izrael.

Beszélhetünk tehát „szintetikus cionizmusról", az nem mossa el az alapvető különbséget a két megközelítés között, mely különbség Izrael és a diaszpóra viszonyát érinti. (A „szintetikus cionizmus", ha jól értem, Ahad Ha-Am azon praktikus javallatát integrálja, hogy mennyiségi kivándorlással számolni azt megelőző alapos diaszpórai igeterjesztés, kulturális tevékenység, oktatáspolitika stb. nélkül illuzórikus.) Ahad Ha-Amnál az Állam nem a legfőbb jó, az önmagában való érték, a diaszpóra pedig a múlt silány mása. Az Államnak instrumentális funkciója van a zsidó nemzeti kultúra s így a zsidó nemzet fenntartásában és továbbvitelében, az Állam tehát relatív jelentőségre tesz szert.

Nem kérdés, hogy ez a koncepció problémákkal teli, ám egy ponton kétségkívül realisztikusabb, mint a herzli politikai cionizmus. A zsidók többsége ugyanis *nem* Izraelben él (és remélhetőleg soha nem is fog...). Ezzel a problémával pedig kétségkívül Ahad Ha-Am cionizmusa számol.

Látjuk tehát, hősünket szimplán cionistának hívni jelentős különbségeket fed el. Nem kérdés, ez a gesztus éppen egy olyan történethez asszimilálná, mely történet alapvető igéje, hogy *mindenki velünk van*. (Ahad Ha-Am részletesen ír arról a bázeli kongresszus után, hogy a hivatalos cionista irány mily mértékben igyekezte kiküszöbölni a „nem ortodox" hangokat, s hogy ezek után mennyire igyekezett az egység imázsát sugározni kifelé.) Ám ez a történet eltakarná azokat a különbségeket, amelyek éppen önmagát (a cionizmust), vagyis a zsidókhoz, a hagyományhoz és a világhoz való viszonyát bonyolítanák.

KULTÚRA

Némiképp hasonló a torzítás akkor is, amikor Ahad Ha-Am megközelítését *kulturálisnak* nevezzük. Ő a „spirituális cionizmus" kifejezést használta, ami jól jelzi az ismételt hangsúlyeltolódást. A „kultúra" fogalma ugyanis semlegesíti azt a csöppet sem jelentéktelen tényt, amely ezt a kultúrát évezredekig meghatározta. Hogy tudniillik ez egy *vallásos* „kultúra" volt. (Jelentsen ez bármit. Jellemző, az egyébként önmagát ahad ha-amistának valló Hannah Arendt alig ismert, *Creating a Jewish Culture* című esszéjében kijelenti: *„A kultúra kizárólag szekuláris lehet."*)

Ahad Ha-Am magától értetődőnek tartotta, hogy ez a hagyomány, ez a „spirit" egyfelől a zsidó identitás és a zsidó nemzet megalkotásában és fenntartásában pótolhatatlan, ám az a folyamat, ahogyan a jelen a múltat magáévá teszi,

közel sem problémamentes. A *jelen* szempontjából sem az nem elfogadható álláspont, hogy minden jó, úgy, ahogyan kialakult (hisz egy ilyen álláspont nem számol azzal, hogy ami „minden jó", az egy történeti folyamat eredményeképp jött létre), sem pedig az, mely szerint, mindez egy csökött gettótörténet eredménye, így hülyeségeivel együtt nyugodtan ki is dobható (hisz egy ilyen álláspont viszont éppen a történelem identitásképző szerepétől tekint el).

Világos, hogy bár szekuláris és vallásos problematikája egyáltalán nem gyötörte hősünket (ehhez talán már akkor túl szekuláris volt…), dilemmái ma is jelen vannak. Hogy egy szekuláris *kultúra* mit kezd egy vallásos múlttal, vagy hogy miként aktualizálható és tehető élhetővé egy *vallás* anélkül, hogy emlékezettörlő/őrző diktatúrába fordulna, jelen lévő kérdések. És nagyjából ekvivalensek ezzel: miként alkalmazhatjuk a *zsidó* szót magunkra anélkül, hogy akár száz évvel ezelőtti értelemben használnánk, akár csak hangalaki azonosságban lenne korábbi használatokkal. Hisz a múlt egyrészt elmúlt, másrészt viszont a *mi* múltunk volt. Ennyiben feledhető, ám rendre újrakonstruálandó. Ahogy egy későbbi ahad ha-amista írta: *„Minden generáció azt kell, hogy elsajátítsa belőle [ti. a hagyományból], ami az ő szívéhez szól. […] Minden generáció a saját maga számára definiálja a judaizmust, másrészt viszont meg kell őriznie a hagyomány folytatólagosságát […]"*[3]

Ahad Ha-Am megközelítésére érdemes odafigyelni. Ha válaszai körülbelül százévesek is, kérdései nagyjából azon az úton vannak, ahol a cionizmus, zsidóság, vallás és e kifejezések csatodékai nem zsigeri viszonyulás tárgyaként léteznek elsősorban, hanem egy állandó beszélgetés állomáspontjai.

Eredeti megjelenés: www.pilpul.net

Jegyzetek

[1] Judith Butler: Nem, ez nem antiszemita (2003). ttp://www.pilpul.net/komoly.shtml?x=26749

[2] Lásd az 1897-es „Jewish State and Jewish Problem"-et: http://www.geocities.com/vienna/6640/zion/jewishproblem.html

[3] Gershom Scholem: The Possibility of Jewish Mysticism in Our Time (1971/1997): 84., 87.

POLGÁR LEA

Ella a plafonon

(regényrészlet)

Én, Ringwald Ella, lipótvárosi fűszeresné ittmaradtam, hogy őrizzem a kincset. Ha jön valaki, nem kell elrejtőznöm. Többé sosem kell. Hogy múlassam az időt, csellengek szobáról szobára, és emlékezem.

Kimegyek a konyhába. Emlékeimben a hámló vakolat helyén máris megjelenik a frissen meszelt fehérség, a régi-új – ezek úgy mondják, *szocreál* – bútorok helyett a nehéz tölgyasztal a hozzá való – ismétlem: odaillő! – székekkel. A sabbatra terített asztal körül együtt vagyunk megint. A férjem, anyósomék, és a két kislányunk. Történetünknek ebben az időpontjában harminckét éves vagyok. S bizonyos tragikus kimenetelű dolgok miatt ez már mindig így marad.

Erzsi, a cselédünk éppen cukrot vesz elő a sublótból, és ezüst cukortartóban teszi le elénk. Kezét keményített fehér kötényébe törli a művelet előtt. Tizenöt évesen került fel hozzánk cselédnek.

– Hozhatom a teát, asszonyom?

– Nem, még várjon vele, Erzsi. Hiszen látja, hogy a gyerekek nem végeztek.

Bemegyek a szalonba, melyet ezek a hanyag emberek most úgy hívnak: nagyszoba. Állok a szoba közepén, s eszembe jut egy másik délután, amikor Erzsi bekopogott a kabátokkal. Jól ismertük halk, tapintatos kopogását. Együtt ültünk mind a kanapén és a fotelokban, a kislányokkal az ölünkben. Az ablakokon a brokátfüggönyök be voltak húzva az elsötétítés idejére. A velencei kristálycsillár („Ezt imádni fogod, Ella." „Ó, Miklós! Köszönöm.") megvilágította az aggodalmas arcokat.

– Megvagyok, kérem, a kabátokkal. – Karján a hét kabáttal alig látjuk a pöttöm fiatal lányt. – Tessék nézni, semmi hibája nincsen.

– Holnap már ebben fogunk feszíteni a korzón – tréfál a férjem a ruhákat egyenként nézegetve. – Mestermű!

Szerencsére szép sárga kelmét sikerült találnom a művelethez, Erzsi abból vágott ki hét formát tegnap éjjel.

– Még megcsinálom a többi ruhájukat is, mielőtt elmegyek – szipogja Erzsi. Igazság szerint már rég nem dolgozhatna nálunk. De hát nincs hová mennie.

Igaz, nekünk is fogytán a pénzünk, hiába propagálja a kormány, hogy a zsidók milliárdokat harácsoltak össze. Sajnos a „zsidó tőke" nem a mi kezünkben összpontosul. Úgyhogy egy hét múlva alig tudjuk Erzsi vonatjegyét kifizetni, hogy hazaküldjük a nyomorba. A nyolc év alatt, amíg nálunk szolgált, nem volt panaszunk rá, és tiszta szerencse, hogy a végén még fel sem jelentett minket. Nem is segített rajtunk, az igaz.

Fülemben még itt cseng a gyerekek hangja, számban még itt a ceyloni feketetea íze – a forró tea aromája cukorral! –, ujjamon még villan az ékköves gyűrű, a kétsaroknyira dolgozó zsidó aranyműves műhelyének remeke. De egy örökkévalóságnak tűnő, mégis tragikusan rövid pillanat, s máris eltűntek mind – a lányaim, anyósomék és a férjem: eltűntek egy őrült forgatagban.

Az emlékezés továbbhajt a hálószobába. A rendetlenség nem ránk vall. Az ágynemű egy része a padlón hever – mintha párnacsatát vívtak volna a hálószoba két sarkából. A lepedőn, lábnál, itt-ott koszos lábujjak nyomai. Nem mosdanak ezek? Vagy foszlik a fekete cipőjük? A ruhásszekrényben a férfi összegyűrődött ingei a nő agyonhasznált ruháival váltakoznak. Egy-egy

vállfán trottyos nadrág lifeg, amelynek egyáltalán nincs éle vasalva. Talán nincs is vasalójuk! Soha nem láttam, hogy bárki egy vasalónak látszó tárggyal közeledett volna bármelyik ruhadarabhoz. A házaspár nyűglődik, ezt hallani ki a titokban lebonyolított telefonokból (az a fekete műanyag telefon! Az ízléstelenség netovábbja. A fehér számlap porába befejezetlen kört rajzoltak az ideges ujjbegyek. A tárcsája nyikorog, ahogy azt a néhány számot nap mint nap többször is végigzongorázzák rajta), melyeket együttérző barátokkal folytatnak. Ezek amolyan értelmiségiek. Sőt: a férfi művész! Zeneművész. Tanár a Zeneakadémián. Ez még annál is rosszabb.

Ez a gyerek tönkreteszi az idegeimet az állandó hegedüléssel. Kedvenc darabjait napestig hallgathatom, mert a szülők ugyan nem foglalkoznak vele. Az apa késő estig az Akadémián van, a nő meg hol *másodállásban* van, hol *társadalmi munkát* végez. Úgy látszik, ezek a kifejezések azt jelentik, hogy szépen kifestve rejtőzködünk a Bambi kávézóban, és nagy hasú, szakállas szeretőnkkel – aki mellesleg más férje! – csókolózunk a műmárvány oszlop mögött („János, én ezt már nem bírom! Az örökös bujkálás az idegeimre megy."). Igaz, a férj is a maga furcsa világában él, és nem sokat törődik az otthoni dolgokkal – de hát az otthon rendben tartása az asszony dolga lenne.

Inkább arra lenne esze annak a nőnek, hogy ne engedje a gyereket vasalatlan zsebkendővel az iskolába. Azonkívül lassan el kéne beszélgetni vele a származásáról.

Ezektől aztán meg kell őriznem a kincset. Nem engedhetem őket a közelébe! Nem méltók rá. És már annyi évtizede őrzöm. Ez az egyetlen, ami megmaradt nekem.

Hová lett az élet! Istenem, bár visszakaphatnám. Annyi mindent másképp csinálnék. A gyerekekkel is türelmesebb lennék, és anyósommal is. Jobban megbecsülném, amim van. Ó, mennyivel többre becsülném az életet!

Nem is tudom igazából, ez a család mikor költözött be, 1983-ban vagy 1987-ben. A lakás akkor már pocsék állapotban volt. Pocsék! Igen, ez a megfelelő kifejezés. Nemhiába jártam lánygimnáziumba. Azért a megfelelő nevelés meghozza gyümölcsét.

Amikor beköltöztek, felújíttatták a lakást, majd felhúzták a falat, pont az ebédlő közepén. Így csináltak a mi gyönyörű, első emeleti díszlakásunkból két kisebbet, amelynek a válaszfalába ajtót vágtak, hogy átjárhassanak egymáshoz.

Kulcs zördül a zárban: az a bolondos asszony jött haza. Minden szoknyájának ki van rojtosodva az alja. Nincs ezeknek szabójuk! A kislányt is hanyagul öltözteti. Olyan ágrólszakadt az a kislány, hogy még a fehérneműje is tiszta rongy. Szoktam látni szemmagasságban, a plafon alá felhúzott fregolin a kiselejtezésre megérett fehérneműket.

Lenézek a nőre, aki alattam áll éppen a fürdőszobatükör előtt, és arcát vizsgálja a tükörben. Hogy mi járhat ennek a fejében! Tessék megnézni: Fischer Ilona pszichológus. Azt hiszed, nem tudom, hogy minden pillanatban nyugtatókat kapkodsz be? Előttem hiába játszod meg magad. És újabban már a gyerekkel is kiabálsz. Kerülnél csak a kezem közé!

(Ebben a furcsa állapotban az mulattat a leginkább, hogy soha többé nem kell visszafognom magam, amikor valakiről meg akarom mondani a véleményem. Úgy ordibálhatok, ahogy a torkomon kifér! Senki sem kapja fel a fejét.)

Te féleszű tyúk odalent, hallasz?

Csendesen sírdogál. Úgy kell neki! Minek szúrta el a saját életét? Más meg többé meg sem próbálhatja.

A nő megtörli a szemét. Mindjárt odamegy a válaszfalhoz. Kezét majd egy pillanatra a kilincsen nyugtatja, de úgysem lesz képes lenyomni.

Pedig a fal túloldalán lakó anyósa súlyos beteg, talán már csak néhány hete van hátra. Hamarosan majd mosdatni és etetni is kell, és ezt igazán nem lehet a férjtől elvárni.

Vetek egy pillantást a nőre, aki már csakugyan ott áll a válaszfalnál. Hiányzik neki a gyereke, és valahol a szíve mélyén az öregasszony halálát kívánja.

Átlépek a válaszfalon, és patyolattiszta lakrészbe érkezem. Az ebédlőnknek ez a fele lett az öregasszony konyhája, ahol olyan sokat üldögélt a gyerekkel. Bár ő sem tartja a kósert, legalább van két külön konyhaszekrénye az edényeknek és a tányéroknak. Ez is valami. Eddig még ő volt itt a legrendesebb lakó.

Az úgynevezett nappalit már nem használja, mert nehezen kel föl. Minden úgy van, mint néhány héttel ezelőtt, amikor utoljára bevonszolta magát innét a hálóba.

A kislány ott ül a nagymama ágya mellett a hálószobában. Már meglocsolta a virágokat, és a nagymama unszolására, ímmel-ámmal megcsinálta a leckéje felét. Egy kis piros széken ül, ami kicsi már neki, de ezen a kisszéken üldögélt itt kiskorában, és a szülei lakásából semmit nem hajlandó áthozni.

– Ebédeltél? – kérdi most a nagymama.

A kislány bólint.

– Mit?

– Túró rudit – feleli a kislány.

A nagymama felsóhajt.

– Majd ha meggyógyulok – mondja –, főzök neked valami finomat.

– Nem kell – feleli a kislány, és kezét a nagymama kezére teszi. – Pihenj csak.

Ezalatt a nő a másik lakásban előveszi a sóskát a hűtőből, és melegíteni kezdi. Kitesz két tányért a szekrényből, egyet magának, egyet pedig a kislányának, noha tudja, hogy családi botrányt zúdítana a fejére (amely felzaklatná szegény beteg nagymamát a másik lakásban), ha megpróbálná rábírni a gyereket, hogy otthon egyen. Az öregasszony eddig mindennap versenyt főzött vele, és egyéb tekintetben is megmérgezte a mindennapjait. S a férje mindenben az anyja mellé állt, csak hogy végre nyugta legyen az asszonyoktól.

Ahogy elnézem ezt a nőt, amint egyedül ül a saját asztalánál és pityeregve kanalazza a felmelegített főzeléket tojással, azt gondolom magamban: megérdemli a sorsát. Miért nem állt a sarkára tizenhárom évvel ezelőtt, amikor a gyerek született? Miért ment bele, hogy az anyósa dirigálja ezt a családot?

Talán egy kicsit szigorú vagyok hozzá, de hát nem csoda, ha az elmúlt negyven évben megkeményedtem. Azt hiszem, az én sebeim már sohasem fognak begyógyulni.

Hányszor akartam már itthagyni a kincset! Mit bánom én, adják el, vagy tegyék tönkre –, de nem visz rá a lélek. Őrzöm tovább. Valakinek maradnia kell.

Amit nem csak a polcra teszünk

Interjú Kepets Andrással

Fiatal és sikeres. Rabbinikus tanulmányait félbeszakítva 1998-ban alapította Ulpius-ház nevű kiadóját, amit a könyvszakma – újfajta kiadói szemléletének, gyakran vitát kavaró kiadványainak, irodalmi pályázataiknak köszönhetően – 2002-ben az év kiadójává választott. Mára a tíz legnagyobb kiadó egyike, évente közel nyolcvan új kötettel jelentkezik, egyéni arculatú könyveit, ha máshonnan nem, hát Chaim Potok kapcsán mindenki ismeri. Pályájáról, lektűrről és „magas irodalomról" kérdeztük az Ulpius-ház igazgatóját.

– Évekig folytatott tanulmányokat a Rabbiképzőben. Vallásos környezetben nevelkedett, vagy mint generációjából oly sokan, ön is a „visszatérők" közé tartozott?

– A családom mindkét ágon hagyományőrző volt, nem kifejezetten vallásosak, de azért az alapokat, a brit milától kezdve a bar micvón át a nagyünnepekig mindig megtartottuk, így ez a közeg természetes volt számomra. A zsidó gimnáziumban, az akkori Anna Frankban érettségiztem, majd Deutsch Róbert főrabbi biztatására kerültem a Rabbiképzőbe. Látta rajtam az érdeklődést a zsidó kultúra, a vallás iránt.

– Mégsem rabbi lett.

– Eredetileg sem azzal a céllal kerültem oda, csupán érdekelt a zsidóság. Úgy gondoltam, elkezdek tanulni, aztán meglátom, miképpen alakul az életem. Igaz, volt egy időszak, amikor úgy éreztem, rabbi leszek, de végül rájöttem, hogy ez a hivatás nem nekem való, és visszatértem a kezdeti gondolatomhoz.

– Ez már akkor is a könyvkiadás volt?

– Nem, ez eszembe se jutott, teljesen véletlenül sodródtam bele. A rabbiképzős időszak alatt újságszerkesztéssel, -kiadással töltöttem a szabadidőmet, és ekkor támadt az ötletem, hogy kiadok egy péntek esti fonetikus imakönyvet, amit egy ismerősöm cégén keresztül és segítségével sikerült is megvalósítanom. Ezt további könyvek követték, végül felvetődött egy könyvkiadó terve.

– Mint más interjúkból kiderül, az Ulpius legendásan kevés pénzzel indult. Mi hozta meg az áttörést?

– Nehéz egy pontot meghatározni, egyszer csak észrevettem, hogy főállású kiadó vagyok. Amikor otthagytam a Rabbiképzőt, a Scheiberben kezdtem vallástant oktatni, és mintegy mellékesen törődtem a kiadóval. Később fokozatosan adtam le az osztályaimat, majd azon kaptam magam, hogy kizárólag a könyvekkel foglalkozom. Először egy-egy régen kiadott klasszikus következett, mint Mark Twain vagy Akutagava művei, utána pedig a Tarantino-könyvek. Ettől kezdve azonban egyre inkább kortárs irodalmat kezdtünk publikálni.

– Sokan kritizálták az Ulpiust, hogy kiadói profiljának a „magas irodalom" mellett – eltérően a hazai gyakorlattól – ugyanolyan meghatározó részét képezi a szórakoztató irodalom. Működtethető ma e nélkül egy sikeres könyvkiadó?

– Nyugaton azt látom, hogy a legkomolyabb kiadók is egyszerre adnak ki – magyar szóhasználattal élve – „magas" és szórakoztató irodalmat. Én ez utóbbiakat is ugyanolyan büszkén vállalhatónak tartom, a „magas" kontra „lektűr" megkülönböztetést pedig inkább magyar értelmiségi álproblémának érzem. Számomra csak az a kérdés, hogy a saját műfaján belül milyen minőségű az adott alkotás: jó-e vagy sem.

– Az utóbbi időben mégis úgy érzékelhető, hogy ez az arány a „magas irodalom" javára változott, gondolok itt Appelfeld, Rushdie, Fuentes műveire.

– Nekem elsősorban olyan izgalmas, vitákat kavaró, érdekes könyvek kiadása a célom – bármely kategóriában –, melyeket nem csak a polcra tesznek ki az emberek, hanem el is olvasnak. Ebbe olykor több úgynevezett „magas irodalom" fér bele, máskor több úgynevezett „lektűr". Nem e szempont alapján válogatok.

– A kiadó honlapján azt olvashatjuk, hogy a célközönséget a harmincas éveiben járó női olvasótábor jelenti. Ez fontosabb szempont?

– Nem létezik konkrét célközönség, bár tény, hogy manapság inkább a nők olvasnak, így a törzsközönséget valóban ők alkotják. Ennek ellenére az Ulpius olvasótábora meglehetősen összetett: vannak nagyon fiatal olvasóink, főleg bizonyos szerzőink, például Gerlóczy Márton rajongói. Vannak kiadványaink, melyeket kifejezetten az értelmiségi réteg keres, de természetesen van egy nagyon erős „zsidó irányvonalunk", ami a zsidó vagy a zsidóság iránt érdeklődő olvasókat célozza meg. Ezenkívül vannak a szélesebb közönségnek szánt művek, mint egyik legsikeresebb magyar szerzőnk, Méhes György regényei, melyeket egyaránt olvasnak fiatalok, idősek, nők és férfiak.

– Az említett „zsidó irányvonal" eleve benne volt a koncepcióban, vagy ebben az esetben is a várható siker számít?

– Nem tudom, és nem is akarom megtagadni a gyökereimet, indíttatásomat, tehát nekem mindig szívügyem volt a zsidó témájú könyvek kiadása. Olyan szerzők megismertetésére törekedtem, akik itthon kevésbé ismertek, külföldön azonban régóta klasszikusok, mint Chaim Potok. Persze ezen belül is próbálunk olyan műveket találni, melyek mai, átélhető konfliktusokat dolgoznak fel, vagy erőteljesen érződik bennük a női tematika – ilyen volt *A rabbi lánya* –, esetleg provokatívabbak, mint a *Buja zsidók* vagy Rich Cohen írásai. A klasszikusok terén ugyanakkor valamiféle „hiánypótlást" szeretnénk megvalósítani: a közeljövőben például újra kiadjuk *Az igazak ivadékát*, amit az egyik legcsodálatosabb zsidó témájú regénynek tartok. A legbüszkébb kezdetektől a Potok-sorozatra vagyok, amit áprilistól kezdve folyamatosan újranyomunk, méghozzá az első és legkedveltebb formátumban, novemberben pedig egy eddig magyarul még nem olvasható Potok-könyv is napvilágot lát.

– Különös színfoltot jelentenek a képregények is, várható a jövőben több hasonló kiadvány?

– Nem lesz külön képregényvonulatunk, viszont kedveljük ezt a műfajt, és ha rábukkanunk egy-egy szokatlanabb darabra, akkor megjelentetjük. Eddig két ilyen volt: a *Maus*, ami meglehetősen nagy visszhangot keltett, és az *Összeesküvés*, ami irodalmilag, képileg nem annyira izgalmas, ellenben a témája – a Cion bölcseinek jegyzőkönyvei – még annyira feldolgozatlan itthon és oly kevéssé ismert, hogy fontosnak tartottuk kiadni.

– Az utóbbi idősben sokat olvashattunk az Ulpius íróiskolájáról, és arról, hogy számos fiatal szerzőt átcsábítottak magukhoz. Mikor érik be ennek a gyümölcse?

– Mindkettő abból a gondolatból született, hogy minél több fiatal olvasót nyerjünk meg a kiadónak, illetve magának az olvasásnak. Ez hosszú távú munka, nagyon sok íróval kerültünk kapcsolatba; egyelőre nem tudjuk, mikorra készülnek el, így még azt sem igazán mérhettük fel, kik azok, akikre tartósan számíthatunk. Némelyiküknek már jelent meg könyve, másoké éppen előkészületben van, de Gerlóczy vagy Karafiáth Orsolya esetében úgy érezzük, már meggyökeresztek az irodalmi életben. Nagyon ígéretes tehetség a nemrég új könyvet kiadó Tisza Kata, akinek a családi háttere borzasztó érdekes, egyfelől a Tisza grófok, másfelől egy erdélyi zsidó család leszármazottja, amitől igazán különössé válik az írásművészete. A több mint tíz újonnan szerződtetett fiatal író között öt-hat akad, akiknek kiadhatjuk a műveit. Reményeink szerint ennek az új generációnak jó bemutatkozási lehetőség, egyben nagy siker lesz *Főbűnösök* című kötetünk, amiben hét fiatal író fogja egy-egy novellában feldolgozni a hét főbűn valamelyikét.

– Ha jól tudom, önnek is voltak irodalmi próbálkozásai. Végleg felhagyott velük, vagy csak szünetelteti?

– Az csak ifjúkori őrület volt. Én valójában nem értek az irodalomhoz, nekem más feladatom van.

Csáki Márton

Berlini irodalmi szalon Budapesten

A „Berliner Zimmer", a Lipcsei Könyvvásár egyik kiemelkedő eseménye, Varsó és Prága után idén a XII. Budapesti Nemzetközi Könyvfesztiválon is bemutatkozott. A nagyszabású irodalmi szalon előadói között számos olyan tudóssal és művésszel találkozhatott a közönség, akik a holokauszttal és a magyar vészkorszakkal foglalkoznak.

BE NEM HEGEDŐ SEB

A könyvfesztivál első napján Anett Gröschner *Ein Koffer aus Eselshaut* (A szamárbőr koffer) című regényéből olvasott fel részleteket a Budapesti Kongresszusi Központban. A regény címéről a szerző kérdésünkre elmondta: valóban létezett szamárbőr koffer, amit kizárólag gyerekek használtak. A

Anett Gröschner

főhősnek is ekkora méretű bőrönddel kellett elszöknie a hazájából. *„A szamárbőr koffer a menekült létezés szimbóluma. Szinte semmit nem vihetünk magunkkal a hazánkból."* A „Berlin–Budapest–New York" alcímet viselő kötet 2004-ben jelent meg Németországban. A regény a német gyökerekkel rendelkező, Amerikába szakadt Peter Jung életrajza, mely a főszereplő bizarr apa-fiú kapcsolatát mutatja be érzékletesen: a Jung család 1937-ben menekülni kényszerült Berlinből, majd 1940 és 1944 között Budapesten éltek. Az írónő lapunknak elmondta, hogy műve nem elsősorban „holokausztregény": a Jung család nem volt zsidó, és politikai okokból emigrált Berlinből. *„Peter ugyanakkor pontosan ismerte a budapesti zsidók hétköznapjait, sárga csillagot viselő emberek között élt, akik esténként meglátogatták a családját, édesapja pedig Raoul Wallenberggel személyes kapcsolatban állt."* Regénye témáját a szerző azzal indokolta, hogy szerinte újból és újból beszélni kell a holokausztról. *„Még akkor is szóba kell hoznunk, ha fájdalmat okoznak a történtek, és nehéz túltenni magunkat a bűntetteken. Nehezen foghatóak fel a tények. Számomra, aki 20 évvel a holokauszt után láttam meg a napvilágot, soha be nem hegedő sebet okozott a történelem."* Anett Gröschner a saját élményeit is belefoglalta a regénybe: *„Keletnémet fiatalként évente megfordultam a magyar fővárosban. Ugyan se pénzem, se szállásom nem volt, de már csupán a moziválaszték miatt is úgy éreztem, hogy Budapest kaput nyit a világba."* A Magdeburgban született történész-újságíróra Kertész Imre *Sorstalanság*a volt a legnagyobb hatással a magyar irodalomból. „A szamárbőr koffer" egyelőre magyar fordítóra vár.

Götz Aly

„TUDNIUK KELLETT VOLNA RÓLA"

A magyar olvasók és történészek számára ismerősen cseng neve: a neves frankfurti történészprofesszor 2002-ben publikálta Christian Gerlachhal, a jeruzsálemi Jad Vasem Intézet munkatársával közösen írt *Az utolsó fejezet – Reálpolitika, ideológia és a magyar zsidók legyilkolása 1944/1945* című hiánypótló dokumentumkötetét. A magyar zsidók megsemmisítését bemutató tényfeltáró könyvet magyarul 2004-ben jelentette meg a Noran kiadó.

A Heinrich Mann-díjas szerző a könyvfesztiválon Ungváry Krisztián történésszel beszélgetett. Götz Aly kifejtette: nem lehet véletlen, hogy Randolf L. Braham professzorhoz hasonlóan ismét „kívülről jött" külföldiek tárták fel a magyar történelem eme szégyenletes időszakát. *„Auschwitz Európa történelmének a mélypontja. De azt is hozzá kell tennem: noha a gázkamra sajátosan német találmány,*

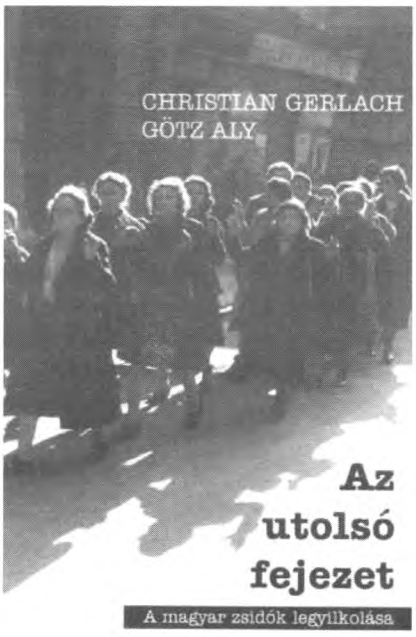

a piszkos munkát többnyire a szlávok hajtották végre" – fejtette ki a szerző sokak számára meglepő tételét. Götz Aly kizárólag történészi feladatnak, kihívásnak tekinti a magyar vészkorszak feldolgozását: *„Semmiféle családi indíttatásom nem volt, hogy a magyarországi eseményekhez nyúljak. Megállapítottuk azonban, hogy például Litvániával, Lettországgal vagy Fehér-Oroszországgal ellentétben eddig alig foglalkoztak az extrém rövid idő alatt lezajlott magyarországi megszállással és deportálással. A másik érvem: a köztudatban az a téveszme él, hogy a nácik 1941–42-ig már Európaszerte eldöntötték és elvégezték a zsidók kiirtását. A magyar példa is mutatja, hogy mindez nem igaz."* A professzor szerint ez a tény számos kérdést vet fel. Például azt: miért érte a deportálás a magyar zsidókat ennyire felkészületlenül? *„A magyar zsidóságnak értesülnie kellett volna a haláltáborok létéről a lengyel szökevényektől, vagy a BBC beszámolóiból."* Arra a kérdésre, mennyire nevezhető egyedinek a magyar holokauszt, Götz Aly kifejtette: a viszonylag kevés katonából álló német hadsereg egész Európát leigázta, a Kaukázustól Észak-Afrikáig, mindehhez azonban szinte mindenhol – Franciaországban, Hollandiában, Belgiumban, Szlovákiában és Magyarországon is – segítségre volt szüksége. *„A helyi nemzeti erők, a közigazgatás és a keresztény többség nem azért működött együtt a nácikkal, mert a szó mai értelmében vett holokausztot akarták. Ők mindössze arra vágytak, hogy tűnjenek el a zsidók a közvetlen környezetükből, mindegy, hova. Magyarország ennek a mentalitásnak volt a rendkívül drasztikus példája: mintegy 10 héten belül távolították el a zsidókat az országból."* Arra a kérdésre, hogy mi a véleménye az egészen a közelmúltig késlekedő magyar múltfeltárásról, Götz Aly úgy látta, hogy az úgynevezett Ostblockban a hidegháború idején valósággal „befagyott" a téma, és legelőször a rendszerváltozás után nyílt alkalom a szembenézésre. Viszonylag kevés volt az idő az elmélyült történészi vizsgálódásra. *„Mindenesetre reménykeltőnek tartom, hogy Az utolsó fejezet lefordítására és megjelentetésére azonnal két magyar kiadó is jelentkezett."*

TÖRTÉNELMI TÉVEDÉS

Könyvkereskedő, reklámügynök, a munkaügyi bíróság tiszteletbeli elnöke. Önmagát ugyanakkor elsősorban írónak tartja a berlini Detlef Bluhm, akinek édesapja Kisvárdán, Goldstein Ferencként látta meg a napvilágot. A Németországban 2001-ben megjelent *Der Zug nach Wien* (A vonat Bécsbe) című regény szerzője önszorgalomból foglalkozott a magyar történelemmel. Regénye 1944 tavaszán, a német megszállás idején játszódik.

„Könyvem tárgya egy történelmi tévedés. Adolf Eichmann budapesti megérkezése után a Zsidó Tanács háromezer zsidót vásárolt ki a náciktól, akik tranzitútlevelet kaptak, és Bécsbe indult volna a vonat velük. Egy véletlen vagy szándékos cselekedet miatt azonban Győr helyett Auschwitzba irányították a szerelvényeket. A kiválasztott zsidók helyett egy másik háromezres transzport indult Győrbe: ők egy Bécs melletti munkatáborban pusztultak el. Regényemben ezt a történetet dolgozom fel. A valós tényeken alapuló cselekmény nagy része az Astoria Szállóban játszódik, ahol mellesleg egyetlen emléktáblát sem állítottak az áldozatok előtt tisztelegve." A regény ugyancsak magyar fordítóra vár.

A LEGRÉGEBBI SZTEREOTÍPIA

A Berliner Zimmer utolsó, egyben legnépszerűbb előadója a berlini Antiszemitizmus-kutató Központ vezetője, Wolfgang Benz volt, aki az *Antiszemizmus a mai Európában* címmel tartott lenyűgöző előadást. A professzor beszédében négyfajta antiszemitizmust különböztetett meg: legrégebbi a keresztény antijudaizmus, amelynek gyökerei egészen a keresztes háborúig nyúlnak vissza, ám ma is fellelhető például a lengyelországi Mária Rádióban. A náci birodalomban tetőzött az antiszemita rasszizmus, amely szerint a zsidók a vérükben hordozzák a rosszat, s a kikeresztelkedés sem segíthet rajtuk. Wolf-

Wolfgang Benz

gang Benz szerint létezik egyfajta speciális nyugatnémet antiszemitizmus is, amely a „holokausztipar" (Holocaust-Industrie) kifejezést vezette be a köztudatba. A tézis szerint a zsidók egyrészt üzleti célok által vezetve tartják a köztudatban a holokausztot, másrészt a soá által látják megalapozottnak Izrael állam létét. A Kelet-Németországban élő antiszemitizmust pedig a professzor inkább anticionizmusnak nevezte: a tézis szerint Izrael állam ugyanazt csinálja a palesztinokkal, amit a nácik tettek a zsidókkal. Wolfgang Benz kijelentette: az iszlám államoktól eredetileg távol állt a fajok közti különbségtétel: az antiszemitizmust az európai terminológiából kölcsönözték a XIX. század végén. Wolfgang Benz a *Szombat*nak kifejtette véle-

ményét a magyarországi kezdeményezésről, amely nemzeti kisebbségként fogadtatná el a zsidóságot. A professzor úgy vélte, valamennyi nemzetiségnek szuverén joga meghatározni önmagát, úgy ahogy ezt például Németországban tették a szerbek, a dánok és a frízek. *„Úgy látom, hogy Magyarországon a kommunista rezsim után a nemzeti identitás újrafelfedezését minden zavarja, ami nem elég »magyar«. Lehet, hogy az aláírásgyűjtést rossz időpontban kezdték meg."* Kissé provokatívnak szántuk azt a kérdést is, hogy miért van szükség egy külön antiszemitizmus-kutató központra. Wolfgang Benz szerint az antiszemitizmus *„a legrégebbi vallási, szociális, kulturális és gazdasági előítélet a világon. Rengeteget tanulhatunk belőle, hogy miként bánik a mindenkori többség a kisebbséggel. A jelenséget nem korlátozzuk a zsidókra, tanulmányozzuk például, hogy miként lehet etnikai menedékjogot kérni, vagy hogyan bánnak a többi kisebbséggel. Azt gondolom, végül is ez egyfajta demokráciaalapítvány, mely a toleranciát célozza; kell lennie egy olyan intézménynek, amely az előítéletekre koncentrál. A berlini Antiszemitizmus-kutató Központ a Technische Universität égisze alatt működik, nem kap állami támogatást."* A berlini professzor jelenleg a Gesellschaft für Exilforschung (Társaság a Száműzetés Kutatásáért) elnöke, Ausztráliában, Bolíviában és Mexikóban vendégtanárkodik. Legutóbbi könyve, a *Mi az antiszemitizmus?* 2004-ben jelent meg Németországban, e tanulmány magyarul még nem olvasható.

Beszterczey Judit

Szombat az Interneten

Lapunk legközelebbi, szeptemberi száma a Zsidó Nyári Fesztiválra jelenik meg. Olvasóinknak azonban addig sem kell nélkülözniük a *Szombat*ot. Internetes kiadásunkban, a www.szombat.org címen, a nyár folyamán is jelentkezünk cikkeinkkel, a www.antiszemitizmus.hu honlapon pedig továbbra is szemlézzük a nyomtatott és elektronikus sajtót, és jelezzük az antiszemita és Izrael-ellenes publikációkat.

Érzelmekről informatívan

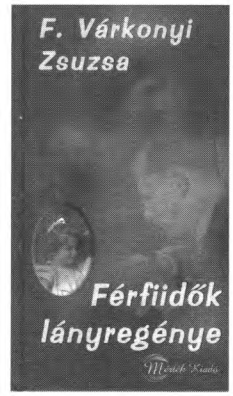

F. Várkonyi Zsuzsa: Férfiidők lányregénye, Budapest, Mérték Kiadó, 2004, 316 oldal, 1999 forint

Férfiidők lányregénye – talányos, a figyelmet felkeltő és mégis egyértelmű cím. Az olvasónak azt adja, amit ígér; pontos önmeghatározás: lányregény, de olyan időkben játszódó történet, amelyekről nem szokás lányregényt írni. A manapság talán kevésbé divatos hagyományos lányregényről az átlag (női) olvasónak mindenképpen van elképzelése, elsősorban is az, hogy olvasásakor nem kell túl nagy feszültségre, túl sok szenvedésre számítania, ellenben pontosan adagolt érzelmi csavarokra és happy endre igen. A lányregény az 1940-es évek végén, az 1950-es évek elején, abban a korszakban, amelyről ez a könyv szól, tiltott, vagy – az uralkodó ideológiának megfelelő üzenettel bíró változata – megtűrt műfaj volt. A háború, a zsidóüldözés, a deportálások és a Rákosi-korszak súlyos problémáiról érdemben és őszintén, nem elhallgatásokkal terhelt módon beszélő, a reális történelmi időtől nem elemelt lányregényt pedig ez előtt a könyv előtt nem olvastam. Összehasonlításként megemlíthető két szintén finom pszichológiai érzékkel megírt, ismert háborús témájú lányregény, Thury Zsuzsa *A tűzpiros üveggömb*je (1962), és Szabó Magda *Abigél*je (1970), amelyek műfajukhoz illően kényesebb kérdéseket nem érintenek, mert – az *Abigél*ben – a főszereplő kislány ezekről, a bentlakásos iskolában a világtól elzárva nem is tud, tehát a regényben sem kell róluk beszélni, illetve – *A tűzpiros üveggömb*ben – a kisgyerekként átélt traumatikus eseményekre a múltját kereső fiatal lány nem emlékszik (s ez a megoldás mindkét esetben hiteles is tud maradni, a lélekrajz és a narratív megoldások szempontjából egyaránt).

F. Várkonyi Zsuzsa vállalkozása tehát műfajtörténeti szempontból kifejezetten úttörő. S nagy kihívás elé állítja szerzőjét a cím másik szavával, a férfiidőkkel jelzett értelemben is, amelyről a könyv hátsó borítóján a következőket olvashatjuk: *„A szépemberit akartam megírni, azt, amit az én túlélőimtől kaptam, láttam. (…) Csak meg kell hallani a gyógyító szavakat. (…) Ennek a történetnek a hősei a túléléssel küszködtek. Talán szebben, mint sok kortársuk. Mert korábbi életükből volt elegendő szeretetforrásuk, ami nemcsak '44 traumáját segített begyógyítani, hanem 1950-et is átvészelni. Szabad-e ebben a férfivilágban leírni, hogy a gyógyítás mindig a szeretetről szól?"* A regény két, családját elveszített túlélő, egy kamaszlány és egy negyvenes éveiben járó férfi egymásra találásának, apa-lány viszonyának, az új család létrehozásának története, amelynek során mindkettőjük múltjáról is értesülünk: a lányéról, aki végignézte kishúga halálát a gettóban, majd nem tudott lemondani a szülei visszatérésére való várakozásról, s így testi fejlődésében is a korábbi életkorban

rekedt, és a férfiéról, aki elvesztette feleségét és két kisfiát, s a deportálásból hazatérve fel kellett adnia szülészi munkáját, mert nem volt képes az újszülöttek szemébe nézni. Az egymásra találásban mindketten gazdagodnak érzelmileg, finoman, tapintatosan és nyitottan közelítenek a másikhoz, és ez erőt ad nekik a Rákosi-korszak, majd 1956 átvészeléséhez is. Mindkettőjüknek lesz szerelme is, de a könyv azért sejtetni engedi, hogy viszonyukban ott lappang a férfi-nő viszony is, ha ez nem is valósul meg (egy éjszakai jelenetet leszámítva).

A túlélők önéletrajzi regényeinek, s a túlélőkről szóló könyveknek jellegzetes vonása, hogy szűkmarkúak az érzelmekkel, sokszor szűkszavúak, magas feszültségű villanásnyi képek, jelenetek (Ida Fink), vagy elidegenítő effektusok, speciális nyelvhasználat (Kertész Imre) révén érzékeltetik, hogy az átéltek-elbeszéltek érzelmi terhelése, s így a szöveg érzelmi töltete több annál, mint amiről egyszerűen lehet beszélni, valamint hogy az egyik fő kérdésük az érzelemkifejezés módjának megtalálása, annál is inkább, mert a trauma egyik következménye a hallgatás kényszere. Szerencsére a *Férfiidők lányregénye* több szempontból is bonyolultabb képet fest a túléléssel küszködésről, mint amilyet a hátsó borító szövege alapján várunk; noha ez az önjellemzés találó is, mert a könyv azt a célkitűzést, hogy túlélők érzelmeiről gyógyító hatással írjon, úgy valósítja meg, hogy ezeken a nyelvi kérdéseken átlép, de, hozzátehetjük, választott műfajában ez nem jelent problémát. Az érzelmekről való beszéd pedig ennek következtében inkább külső, mint belső szempontú. A könyv nem megjeleníti a szereplők érzelmeit, hanem narrátora segítségével leírja őket: megfigyeli viselkedésüket, reakcióikat, elmondja, mire gondolnak, mire emlékeznek, leírja testbeszédüket (hogyan ölelik meg egymást, milyen testhelyzetben alszanak, milyen gesztusaik vannak), szubjektív megnyilatkozásaik formájaként pedig irat velük: levelet, naplót, feljegyzést. A könyv végül ezzel is záródik, utolsó, *Utóirat* című fejezete tíz évet fog át, a főszereplő új szerelméhez írott leveléből, s az abba illesztett naplórészletekből értesülünk arról, mi történt a szereplőkkel. Ebben a kissé elsietett, lányregénykellék-befejezésben mintha már összemosódna a narrátor és a bölccsé – vagyis a narrátorhoz hasonlóvá – érett Klára hangja.

A szerző pszichológusi tapasztalataival nyilván összefüggésben ugyanis a narrátort egyfajta tanító, magyarázó szándék jellemzi, vagyis nemcsak hogy el tudja mesélni nekünk, mit éreznek hősei, akkor is, amikor azok maguk erről beszélni képtelenek, hanem mindennek pszichológiai magyarázatát is nyújtja: megtudjuk, hogy a kamaszlánynak azért vannak problémái a matematikával, mert „az eltűntekkel küszködő gyerekek nem számolnak" (61.), s hogy új testi kapcsolatot a férfi és barátnője csak akkor tud létesíteni, amikor pszichológus barátjuk tanácsára ehhez elvesztett házastársuk hozzájárulását kérik. A regénynek alapvető igénye – és érdeme –, hogy ezeket az információkat olvasóihoz eljuttatja, s lévén, hogy ez szókimondással, nyíltsággal (lelki, de testi, szexuális kérdésekben is) párosul, olvasmányos formában, mindenképpen fontos könyv, nemcsak a megcélzott olvasóréteg számára.

Menyhért Anna

Summary

In our June issue, two of our colleagues publish analysises of the parliamentary elections and their consequences in Hungary and in Israel. *"In the April of 2006 the elections created a situation which changed the stabilizing force of the Hungarian political system altogether. It was the first time that government parties managed to win despite the fact that during their four-year term they went through serious crises, changed the Prime Minister, and failed to show a success story"* – writes Attila Novák.

János Gadó examined the events in Israel: *"Through the eyes of a (Central)-European person it is difficult to interpret the results of the elections in Israel: the Palestinians voted for an organization which aims to destroy Israel, like the President of Iran, trying to put together a nuclear bomb in a country with a population of 70 million people – and hardly more than a quarter of Israelis voted for the more fierce Likud and the two other parties more to the right."*

Ágnes Heller wrote about Freud on the 150th anniversary of his birth: *"The same can be said about Freud as about all great discoverers. Almost everything he said had been known here and there beforehand, but he was the one to connect all these elements into uniform and coherent theories. His genius consisted of three things: intuition, the ability to explain his thoughts, and the passion coming from his belief in being right."*

We continue our series presenting young Jewish leaders with two interviews by Márton Csáki. The creator of an alternative Jewish website – www.judapest.org -, Brúnó Bitter, referring to himself as the "Jewish blogger" said: *"Some of us are "somer Shabbes" Chabadniks, others are anticlerical libertarians. Reading my notes, a friend once called me a "L'art pour l'art Jew" – it sounds funny, yet it is true."*

Dávid Kaposi, editor of www.pilpul.net said: *"There are many, not specifically Jewish intellectuals trends, problems surrounding us – the movements criticising globalism, environmentalism, global warming, feminism – which all need to be discussed. We are not too good at this type of progress yet, the "Jewish character" as such is – for the moment – dominant."*

We interviewed András Kepets, director of Ulpius Ház, one of the most successful publishers in Hungary. Kepets, who was once a student at the rabbinical college, described the selection of books they publish: *"Some of our publications are popular among the intelligentsia, and we – of course – have a strong "Jewish line" targeting Jewish readers and those who are interested in related topics. Plus we publish books for a wider audience as well..."*

We start a series of interviews with members of the business world: the first in the series was done by Adrienne Salgó who interviewed Gábor Bojár.

A report – German literature in Budapest – presents four German authors who were guests at the Budapest Book Festival. One of the guests was Aly Götz historian, dealing with the Holocaust (co-author of "The Last Chapter", together with Christian Gerlach). In an interview to Szombat by Judit Beszterczey, he said: *"The local national forces, the administration and the Christian majority did not cooperate with the Nazis because they wanted Holocaust as it is understood today. They only wanted to get rid of the Jews living near them, and they did not care where they get taken."*

"A community's press coverage will be the same as the community itself" is the title of our report on a conference organized by Joint in April with the participation of Central and Eastern European journalists.

In our series presenting the Jewish communities in new EU member states, Péter Szegő describes the community in Bratislava.

We publish a section from a novel by Lea Polgár, from the book called "Ella on the Ceiling".